

МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО
Факультет інформатики, математики та економіки
Кафедра соціології та філософії

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

на тему: **«ВНЕСОК БЛАГОДІЙНИХ ТА ВОЛОНТЕРСЬКИХ
ОБ'ЄДНАНЬ У НАБЛИЖЕННІ ПЕРЕМОГИ УКРАЇНИ
(НА ПРИКЛАДІ «КАПЕЛАНСЬКОГО БАТАЛЬЙОНУ
«МАРІУПОЛЬ»»)**

Виконав: здобувач вищої освіти
групи М 522-і
денного відділення
спеціальності 054 Соціологія

Керівник: професор, доктор соціологічних наук
Глебова Н.І.
Рецензент:

Мелітополь – 2023 року

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ БЛАГОДІЙНОСТІ ТА ВОЛОНТЕРСТВА

1.1. Благодійність та волонтерства у категоріальному апараті соціально-гуманітарних дисциплін

1.2. Поняття, принципи діяльності та соціально-гуманітарний смисл благодійності та волонтерства.

РОЗДІЛ 2. СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ ПРАКТИКИ ВОЛОНТЕРСТВА ТА БЛАГОДІЙНОСТІ ЯК ФОРМИ ГРОМАДЯНСЬКОЇ АКТИВНОСТІ ЗА УМОВ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ УКРАЇНИ З РФ.

2.1. Соціально-гуманітарні виклики війни.

2.2. Взаємодія держави та громадянських форм активності у формі благодійності та волонтерства у воєнний час.

РОЗДІЛ 3. ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ІДЕЙНО-ГУМАНІТАРНИХ ЗАСАД ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ «КАПЕЛАНСЬКИЙ БАТАЛЬЙОН МАРІУПОЛЬ» ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ (2014 – 2022 рр).

3.1. Ідейні засади діяльності «Капеланського батальйону Маріуполь» та їх значення для активізації громадянського спротиву російській агресії.

3.2. Практики, методи та форми гуманітарної допомоги цивільному населенню в прифронтових регіонах українського Приазов'я, активізовані підрозділами «Капеланського батальйону Маріуполь».

ВИСНОВКИ

ЛІТЕРАТУРА

ДОДАТКИ

ВСТУП

Актуальність дослідження. Україна сьогодні зіткнулася зі складною ситуацією через тривалий воєнний конфлікт, що триває з 2014 року. Цей конфлікт вплинув на країну в різних аспектах, особливо на життя і добробут мирного населення в Запорізькій та Донецькій областях. Вплив війни на Україну полягає в першу чергу у великому числі людських жертв, руйнуванні інфраструктури, втраті соціального та економічного потенціалу країни. Війна призвела до великого числа переселенців, бездомних людей та багато сімей постраждали втративши своїх близьких. У таких складних умовах допомога від волонтерів та капеланів Капеланського батальйону має велике значення. Волонтери можуть забезпечувати гуманітарну допомогу, таку як їжа, одяг, медикаменти та інші необхідні речі. Вони також можуть організовувати тимчасові житла для переселенців і надавати їм психологічну підтримку. Капелани, у свою чергу, можуть допомагати військовим і цивільним особам, надаючи духовну підтримку та релігійні послуги. Вони можуть бути засобом, яким люди можуть знайти турботу, утіху та надію у важких часах. Заходи волонтерів та капеланів також сприяють об'єднанню громади, формуванню солідарності та сприяють процесу трансформації постраждалих районів. Вони можуть допомагати відновлювати соціальну та економічну інфраструктуру, сприяючи тим самим укріпленню суспільства. Дослідження має велику актуальність у сучасних умовах з кількох причин:

Гуманітарна криза: У зоні конфлікту в Україні продовжується гуманітарна криза, і розуміння ролі волонтерів та капеланів є критичним для розробки ефективних стратегій надання допомоги та підтримки населенню.

Духовний вплив: Умови війни можуть викликати духовні потреби у населення. Розкриття ролі капеланів у наданні психологічної підтримки та духовної допомоги є актуальним питанням. Добровільництво та громадянська активність: Волонтерська діяльність є важливим чинником в розвитку громадянського суспільства. Вивчення впливу волонтерів в умовах війни

може слугувати прикладом для інших конфліктних регіонів. Співпраця гуманітарних організацій та влади: Розуміння впливу різних груп населення допомагає оптимізувати співпрацю гуманітарних організацій, влади та добровольців для ефективного вирішення проблем. Міжнародний інтерес: Зростаючий інтерес спільноти та міжнародних організацій до ситуації в Україні робить це дослідження актуальним для глобального сприйняття та реагування на конфлікт. Це дослідження не лише вносить унікальний внесок у розуміння конкретного контексту на сході України, але й має потенціал використання отриманих знань для вирішення подібних проблем в інших регіонах світу, де військові конфлікти викликають гострі гуманітарні виклики.

Важкі умови, створені воєнним конфліктом на сході України, потребують широкої підтримки та допомоги. Роль волонтерів та капеланів у цьому процесі надзвичайно важлива, оскільки вони можуть надати необхідну допомогу і підтримку для мирного населення, покращуючи їх якість життя та сприяючи процесу відновлення країни.

Стан наукової розробки проблеми.

У роботі використано теоретичні концепції таких вчених, як Август Меценат Гай Цильніс, Вергілій, Горацій, С. Гончаренко, М. Карамзін, Бернаден де Сен-П'єр, Ч. Дарвін, Ф. Роуз, П. Кропоткін, Сенека, Епіктет, Марк Аврелій, К.Каутський, О. В. Безпалько, Т. Б. Канова, Андрі Дюран, З. П. Бондаренко, Н. Заверенко, Т. Шибутані, Л. Орбан-Лембрик, В. Андрієнко, Н. Ануфрієва, С. Маккари, Р. Лінч, Nulund .М, І. Я. Ткач, С. Каккарлі, П. Гамольський, А. Вербицький, Ю. Аксенова, А. Швейцер, Шульга . М. А, Цюрупа М. В.

Великий російський словник В. Даля, Софія Гончаренка та видатний російський історик В. Ключевський зосереджували своє вивчення на понятті "благодійність", досліджуючи його історію та події, що призвели до розвитку цього соціального явища. В. Даль, у своєму словнику, визначав поняття благодійність, надаючи йому значення та контекст. Його робота сприяла формуванню розуміння соціокультурного виміру благодійності.

С. Гончаренко, займаючись гуманітарними питаннями, досліджувала історію благодійності, вивчаючи важливі моменти та переломні події, які визначили її розвиток в контексті російського суспільства. В. Ключевський, як історик, аналізував історію та соціокультурні трансформації, пов'язані з благодійністю. Його дослідження проливали світло на ключові етапи та фактори, що впливали на розвиток благодійності в історичному контексті.

Ці дослідники спільно внесли вагомий внесок у розуміння історії та значення благодійності, розглядаючи її як важливий елемент соціокультурного ландшафту. Внаслідок досліджень Ю. Аксенова, А. Вербицького та П. Гамольського виокремлені різні мотивації волонтерів, такі як раціональні, емоційні та моральні, що впливають на їхню діяльність.

Також враховані погляди В. Андрієнко, Н. Ануфрієвої, В. Крисько та Т. Шибутані, які характеризують малі групи волонтерів як невеликі за чисельністю спільноти, об'єднані спільною діяльністю та безпосередньою взаємодією, що сприяє виникненню емоційних стосунків, групових норм та процесів.

Це свідчить про важливість інтеграції різноманітних підходів та досліджень для комплексного розуміння впливу волонтерської діяльності на життя та добробут мирного населення під час воєнних конфліктів.

Об'єктом дослідження є благодійні та волонтерські об'єднання.

Предмет дослідження соціально-гуманітарні практики благодійності та волонтерства в умовах війни.

Метою дослідження є виявлення та аналіз ролі й значення діяльності благодійних й волонтерських об'єднань під час російсько-української війни.

Досягнення зазначеної мети передбачало реалізацію таких **завдань**:

- визначити теоретико-методологічні засади дослідження феномену благодійності та волонтерства;

- з'ясувати особливості взаємодії держави та благодійних й волонтерських об'єднань під час російсько-української війни;
- виявити та здійснити аналіз основних принципів діяльності благодійних та волонтерських об'єднань в умовах війни;
- охарактеризувати ідейні засади діяльності «Капеланського батальйону Маріуполь» та його значення для активізації громадянського спротиву російській агресії;
- проаналізувати методи та форми гуманітарної допомоги підрозділами «Капеланського батальйону Маріуполь» цивільному населенню в прифронтових регіонах українського Приазов'я.

Гіпотези:

- діяльність благодійних й волонтерських об'єднань активізує громадянський спротив російській агресії та наближає перемогу України над ворогом;
- працюючи з мирним населенням, яке живе під обстрілами на лінії фронту, волонтерські об'єднання зіштовхуються з специфічними проблемами, одна з яких - це забезпечення мирних жителів такими основними потребами, як їжа, вода, медична допомога та проживання, залежно від обставин під час небезпечних умов;
- коли проїзд в окуповані території було закрито і стало неможливим передавати ліки, волонтери перевозили їх в прифронтові території й розносили всі необхідні ліки особисто, адаптуючись до індивідуальних потреб та медичних станів кожної людини;
- крім гуманітарної та медичної допомоги, волонтери вивозили багатьох безпритульних й поранених домашніх тварин і ставали їхніми турботливими посередниками у пошуку нового дому.

Методи дослідження.

В ході дослідження для моєї дипломної роботи про вплив волонтерів та капеланів на прикладі (Капеланського батальйону Маріуполь) на життя та добробут мирного населення в Запорізькій та Донецькій областях під час війни

2014-2023 років, я керувався діалектичним методом як загальним інструментом виявлення закономірностей розвитку даного явища в умовах соціально-економічних трансформацій в Україні. Дане дослідження базувалось на емпіричних методах, зокрема методах контент-аналізу, дослідженні звітів, документів та інших матеріалів, які описують діяльність Капеланського батальйону та волонтерських організацій таких як статут “Капеланського батальйону Маріуполь”, виписка з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, закон України про волонтерську діяльність, закон України про Службу військового капелана, указ президента України “Про введення воєнного стану в Україні”, указ президента України “Про загальну мобілізацію та інші документи, синтезу та фокус-групових досліджень, спостереження: Аналізувала роботу волонтерів та капеланів на місцях, спостереження за їх роботою, спілкуванням, допомогою та реакцією мирного населення на волонтерську діяльність. Брала та збирала експертні інтерв'ю: інтерв'ю з представниками “Капеланського батальйону Маріуполь”, волонтерами та мешканцями фронтових й прифронтових територій. Мета була отримати глибше розуміння впливу їхньої роботи на матеріальний, моральний і духовний стан мирного населення. Респонденти: - Представники "Капеланського батальйону Маріуполь". - Волонтери, які надавали допомогу та підтримку. - Мешканці фронтових і прифронтових територій. Географічна розгортка інтерв'ю: - Оріхів, Бахмут, Преображенка, Слов'янськ, Северск – різні міста та села Донецької та Запорізької областей. Обсяг інтерв'ю: - Зібрано більше 15 інтерв'ю для широкого охоплення різних думок і досвіду впливу. Питання інтерв'ю: Стан мирного населення їх визови та труднощі. Причини через які мірне населення залишається в небезпеці та не евакуюється. Оцінка ролі “Капеланського батальйону Маріуполь” та волонтерів у покращенні умов мирного населення. Аналіз інтерв'ю: Здобуті дані піддаються системному аналізу для виявлення основних тенденцій та взаємозв'язків. В ході географічного аналізу мого дослідження впливу волонтерів та капеланів на

життя мирного населення, я детально досліджувала взаємодію цих груп на різних територіях. Селективний аналіз регіонів: Визначення конкретних районів та міст, де волонтери та капелани активно проводили свою роботу. Оцінка впливу на добробут і соціальну стабільність в цих конкретних географічних зонах. Контекст культурного регіону: Розгляд особливостей культурного та етнічного середовища в різних частинах Запорізької та Донецької областей, що може впливати на сприйняття та ефективність діяльності волонтерів та капеланів. Геополітичні аспекти: Врахування геополітичних факторів, таких як прикордонна близькість до конфліктної зони та взаємодія з іншими країнами, що можуть впливати на допомогу та підтримку від волонтерів. Збалансованість покриття: Оцінка того, наскільки рівномірно розподілена діяльність волонтерів та капеланів по різних районах областей, зокрема врахування потреб та викликів кожного конкретного регіону. Географічний аналіз спрямований на отримання повноцінного уявлення про регіональні відмінності впливу волонтерів та капеланів на життя та добробут мирного населення в контексті війни на сході України.

Ці методи були застосовані на всіх етапах вивчення: від відбору фактичного матеріалу та аналізу попередніх досліджень до формулювання висновків і рекомендацій.

Наукова новизна дослідження. Наукова новизна моєї дипломної роботи ґрунтується на тому, що вплив волонтерів та капеланів на життя та добробут мирного населення в Запорізькій та Донецькій областях під час війни з 2014 - 2023 рік ще не був систематично вивчений. Виокремлюються ключові аспекти новаторства у використанні методів та підходів: Інтегрований підхід до дослідження: Комплексне використання методів, таких як експертні інтерв'ю, спостереження, аналіз документів та географічний аналіз, для отримання глибшого розуміння впливу на життя населення. Акцент на роль капеланів та волонтерів: Вивчення конкретних внесків капеланів і волонтерів в добровільну допомогу, духовну підтримку та покращення умов життя мирного населення.

Неповторність об'єкта дослідження: Дослідження впливу волонтерів та капеланів в контексті “Капеланського батальйону Маріуполь” є унікальним, оскільки ця тема раніше не була науково досліджена, що робить її неповторною та актуальною. Аналіз в контексті обох областей: Врахування впливу на двох різних територіях (Запорізька та Донецька області) додає глибини та різноманітності в дослідженні, оскільки умови та виклики можуть бути різними. Аспекти добробуту та духовності: Фокус на вивченні не лише матеріального благополуччя, але й духовного стану мирного населення робить дослідження унікальним, враховуючи комплексний вплив. Динаміка за довгий період: Врахування періоду від 2014 по 2023 рік надає можливість оцінити зміни впливу волонтерів та капеланів в змінюючись соціокультурних та політичних умовах. Всі ці аспекти роблять дослідження інноваційним та важливим для наукового співтовариства, а також для розуміння і вдосконалення ролі волонтерів та капеланів у відновленні та підтримці мирного населення в умовах війни. Новизна вирізняє дослідження в контексті сучасної соціокультурної та політичної ситуації в Україні, дозволяючи висунути висновки та рекомендації, що враховують специфіку взаємодії волонтерів та капеланів з мирним населенням в умовах війни.

Практичне значення дослідження. Дослідження надає практичні висновки для гуманітарних організацій, що займаються відновленням та підтримкою мирного населення в умовах конфлікту. Вдосконалення стратегій волонтерської та духовної допомоги: Результати дослідження можуть слугувати основою для вдосконалення стратегій волонтерів та капеланів у місцях військових дій. Підтримка розвитку соціокультурних ініціатив: Знання про вплив на життя та добробут населення дозволяє підтримати розвиток соціокультурних ініціатив для покращення якості життя. Орієнтація державної політики: Результати дослідження можуть слугувати допоміжною інформацією для формування та оцінки державної політики в сфері гуманітарної допомоги в умовах конфлікту. Посилення співпраці між секторами: Розуміння впливу різних груп населення дозволяє сприяти

ефективнішій співпраці між гуманітарними організаціями, владою та волонтерськими групами. Це дослідження не лише спрямоване на збільшення наукового розуміння впливу волонтерів та капеланів в умовах війни, але і намагається практично внести вагомий внесок у поліпшення якості життя та добробуту мирного населення в зоні конфлікту.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження відображені у доповідях на засіданні студентського наукового гуртка "Соціологос" кафедри соціології МДПУ (травень 2023 р.) та регіональній науково-практичній конференції студентів "Людина і світ" (лютий 2023 р., м. Мелітополь).

Структура дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ БЛАГОДІЙНОСТІ ТА ВОЛОНТЕРСТВА

1.1. Благодійність та волонтерства у категоріальному апараті соціально-гуманітарних дисциплін

В історії кожної країни є явища, події та постаті, які сприяли розвитку та утвердженню високих моральних цінностей, таких як філантропія, благодійність, меценатство та волонтерство. Всі ці поняття мають дуже близьке значення, тому часто їх вважають синонімами та тотожними, оскільки в їх основі лежить загальне поняття "допомагати". Однак кожен з цих термінів має своє значення. Найчастіше меценатство визначають як благодійну допомогу в галузі культури, мистецтва та науки. Меценат - ім'я Гая Цільніса, союзника і радника римського імператора Августа, який прославився підтримкою митців. Найкращі поети I ст. до н. е. (Бергілій, Горацій) знаходили в особі мецената турботливого покровителя. Епітет "меценат" став загальним, а меценатство - явищем, характерним для кожної епохи, оскільки завжди знаходилися люди, які допомагали людям творчих професій. Термін "меценатство" у тлумачному словнику В. Даля визначається як "благодійність". Даля визначається як "милосердя, щирість, співчуття, любов по суті, готовність робити добро будь-кому, жалість, м'якість серця. Проявляти милосердя - співчувати, жаліти або намагатися допомогти" [13, с. 327].

З наукової точки зору, милосердя - це співчутлива і діяльна любов, яка виявляється в готовності допомогти тим, хто потрапив у біду (людині і всім живим істотам) [26]. Відомий український науковець С. Гончаренко у своїй праці "Український педагогічний словник" зазначає, що "милосердя - один з основних проявів людяності. Поняття "милосердя" поєднує в собі духовно-емоційний аспект (переживання чужої біди як своєї) і конкретно-практичний (прагнення до реальної допомоги). Без першого аспекту милосердя перетворюється на філантропію, без другого - зводиться до сентиментальності" [9, с. 207]. Милосердя тісно пов'язане з благодійністю,

меценатством і філантропією. Милосердя нерозривно пов'язане з благодійністю.

Термін "благодійність" з'явився у світовій культурі, зокрема в Україні, лише у 18 столітті. До появи терміну в Європі використовувалися похідні від латинського "caritas" (любов, повага, милосердя) та давньогрецького "philantropos", що буквально означає любов (phileo) + людина (anthropos).

В. Даль тлумачить "філантропос" як "властивість, риса благодійника. Благодійник (людина): схильний до благодійності, готовий робити добро, допомагати бідним; (установа, заклад), організований для допомоги або піклування про слабких, калік, хворих, бідних". [13, s. 94]. Історик В. Ключевський зазначав, що "благодійність - слово з суперечливим змістом і дуже простим значенням. Воно по-різному тлумачиться, але однаково розуміється. Запитайте, що означає робити добро ближньому, і ви можете отримати стільки відповідей, скільки у вас співрозмовників. Але поставте їх безпосередньо перед нещасним випадком, перед людиною, яка страждає, з питанням, що робити - кожен буде готовий допомогти, кожен може". [Синонімом благодійності також вважається філантропія. Її головна особливість - громадянська спрямованість.

Для освіченого громадянина європейської країни в XIX столітті філантропія означала безкорисливу допомогу одного громадянина іншому і увійшла в його свідомість разом з традиційними атрибутами буржуазного суспільства, запровадженими Французькою революцією 1789 року.

Найбільшого поширення філантропічна діяльність набула у другій половині 19 століття, особливо в Англії, Франції та Німеччині, де вона спиралася на значну підтримку з боку державної влади. Зі зростанням впливу церкви поняття "карітас" почало розглядатися як конфесійна допомога. У 18 столітті філософи намагалися побудувати нову мораль, засновану на раціоналізмі. Термін "bienfaisance", дослівно перекладений з французької мови російським істориком і письменником Миколою Карамзіним у 18 столітті як "благодійність", був введений в науковий обіг абатом Бернаденом де Сен-

П'єром в епоху раціоналізму для того, щоб розмежувати конфесійні поняття "милосердя" і нове розуміння філантропічної діяльності, що виходило за межі церковного розуміння допомоги.

На початку 21 століття поняття благодійності набуло нового змісту. Якщо у XVIII-XIX століттях благодійність розглядалася як складова суспільної допомоги та як приватна допомога окремої особи, то сьогодні це суспільне явище включає у свою семантику (з огляду на широке понятійне поле, в основі якого лежать "добро", "дія", "добра справа") назви всіх історичних способів допомоги загалом. Сьогодні благодійність є одним із визначальних елементів соціально-педагогічної роботи, соціального захисту, соціального забезпечення тощо.

Таким чином, благодійність - це багатогранна людська діяльність, спрямована на надання певної допомоги окремій людині або соціальній групі, комплексне явище (соціальне, психологічне та економічне). Традиції милосердя та доброчинності завжди були притаманні людству. Вони беруть свій початок ще з первіснообщинного ладу. Ще Чарльз Дарвін зазначав, що людина зберегла інстинктивну любов і співчуття до ближніх з давніх часів. У первіснообщинному ладі виникли норми взаємодопомоги, які суттєво вплинули на подальший розвиток людського суспільства.

Співчуття та підтримка були невід'ємними характеристиками неандертальців. Під час розкопок були знайдені останки двох людей, які змогли прожити більше двох років після важких травм тільки завдяки турботі інших членів групи. Взаємодопомога, підтримка і людяність у відносинах з ближніми - все це пізніше стало відомо як милосердя - були характерні для людей, що жили в родоплемінних суспільствах.

Ф. Роуз, англійський дослідник життя і звичаїв австралійських аборигенів, спостерігав: "Коли людина приносила додому велику тварину, її готували і ділили між усіма членами виробничої групи, яка могла складатися з декількох сімей, так що м'ясну їжу отримувало ширше коло родичів" [29, с. 130]. Російський географ і геолог П. Кропоткін писав, що при родоплемінному

ладі "завжди вважалося злочином відмовити співвітчизнику або навіть іноземному мандрівникові в притулку або не розділити з ним трапезу....

Випадково збіднілий бурят справедливо бере по черзі у кожного зі своїх родичів.... Жителі Країни вогню, африканські готтентоти і всі інші "дикуни" однаково діляться кожним шматком їжі, отриманим у подарунок" [20, с. 108]. У Стародавньому Єгипті, Китаї та Індії поняття людяності, гуманізму та милосердя набули нового значення і стали частиною моральних кодексів усіх релігій. Ці ідеї можна знайти в працях давньоєгипетських мислителів, у соціальній етиці Конфуція і Лаоцзи, Будди і в працях Заратуштри.

Давні єгиптяни розуміли милосердя як безкорисливість і доброзичливість. Письмові джерела Стародавнього Єгипту донесли до нас слова Піопінахта: "Я дав хліб голодному, одягнув голого", а у Вченні Птахотепа читаємо: "Не будь жадібним до своїх родичів, молитви смиренних сильніші" [34, с. 183-184]. У Стародавньому Китаї любов до ближнього, взаємоповага та підтримка були одними з найважливіших моральних принципів. Вони склали поняття "гуманність" (жень), "справедливість і обов'язок" (і), які були введені відомим китайським мислителем Конфуцієм (бл. 551-479 рр. до н.е.). Конфуцій вважав, що "тільки милосердна людина може і любити, і ненавидіти людей", а "якщо чинити милосердя, то не буде зла" [34, с. 24].

Традиції співчуття, гуманного ставлення до ближніх і співпереживання були невід'ємною частиною духовної культури Стародавньої Індії. У гімнах Рігведи є такі слова: "Багатство того, хто робить підношення, не зменшується (...). Хто, маючи їжу, зберігає її для немічного, який просить милостиню, хто не приймає страждальця, який приходив до нього (по допомогу), і хто дбає лише про власні задоволення перед страждальцем, той не матиме спокою". Чеснота - це послух Божому закону, який включає в себе любов до людини [28, с. 89]. Таким чином, традиції допомоги людям похилого віку, хворим, немічним і нужденним є невід'ємною частиною культури і соціальних норм усіх стародавніх цивілізацій.

Як бачимо, їх існування було підтверджено ще до виникнення світових вірувань і релігій. А з появою останніх милосердя і благодійність доповнили морально-етичні системи всіх релігій, втілюючись у відповідних канонах і заповідях. Християнство, іслам та юдаїзм зробили свій внесок у виникнення та активний розвиток благодійності. Наприклад, ідеї милосердя та допомоги знедоленим органічно вписані у віровчення ісламу. Тут милосердя і співчуття розглядаються як найважливіші атрибути самого Бога.

Згідно з Кораном, об'єктами соціальної благодійності є раби, сироти, люди похилого віку, мандрівники та боржники. Передбачалася система асигнувань, згідно з якою кожен віруючий мав брати участь у добровільних пожертвуваннях і сплачувати щорічний податок на очищення майна. Зібрані гроші мали надходити до фонду підтримки нужденних. Такі ж ідеї були знайомі стародавнім євреям, що відображено в Старому Завіті. Ще на початку другого тисячоліття до нашої ери. Євреї, як і племена Аравії та Палестини, мали уявлення про благодійність. У них існували моральні норми про необхідність співчувати ближньому, надавати моральну і матеріальну підтримку.

У Талмуді благодійність називається цедака (буквально: праведність і справедливість). У ньому описані принципи благодійності: хто і як повинен нею займатися, хто має право отримувати від неї користь і яким має бути розмір благодійності. Перші теоретико-філософські трактати про благодійність і милосердя з'явилися ще в античному світі. Наприклад, стоїки (Сенека, Епіктет, Марк Аврелій) виступали за благодійність та братнє і співчутливе ставлення до рабів.

На думку Цицерона, милосердя - це справедливість, яка сприяє "рівновазі добродійності"; воно необхідне в державі. Подальшого розвитку ідеї милосердя та благодійності набули в християнстві, яке виникло в період кризи Римської імперії і використало ідеї гуманного ставлення до людини у своєму вченні про милосердя. Дослідник К. Каутський зазначав, що християнство "розвинуло мораль, вищу за мораль античності, бо принесло з

собою піднесену людяність, безмежне співчуття, яке однаково поширюється на все, що має людську подобу, на найнижчих і найвищих, на знайомих і незнайомих, на ворогів і друзів..." [17, с. 11].

Першоджерелом милосердя для християн є Новий Завіт, особливо Нагірна проповідь, яка подає приклад смиренних, милосердних і миротворчих людей (Мт. 5:5; 5:7; 5:9). Милосердя і любов до ближнього є важливим елементом християнської віри, моралі та цілісності християнського світогляду. Адже богошукання і духовне життя неможливі без служіння ближньому. П'ята заповідь блаженства говорить: "Блаженні милосердні, бо вони помилувані будуть".

Милосердними або співчутливими називають тих людей, які співчують іншим, щиро співчують людям, що потрапили в біду або нещастя, і намагаються допомогти їм добрими справами. Діла милосердя поділяються на матеріальні (тілесні) і духовні. Матеріальні діла милосердя - це нагодувати голодного, напоїти спраглого, одягнути голого чи потребуючого одягу, відвідати ув'язненого, відвідати хворого і допомогти йому одужати чи підготувати його до смерті по-християнськи, запросити чужинця до свого дому і дати йому відпочинок, поховати померлого з бідних.

Діла духовного милосердя полягають у тому, щоб словом, ділом і прикладом навернути грішника на правильний шлях (Як. 5:20), навчити істини і добра того, хто не знає, дати вчасну пораду ближньому в біді та небезпеці, втішити засмученого, не відповідати злом на зло, від щирого серця прощати провини і молитися до Бога за всіх. У Євангелії від Матфея (глави 25, 31-46) Спаситель закликає: "Прийдіть, благословенні Отця Мого, успадкуйте Царство, уготоване від створення світу, бо . ви дали Мені їсти; Я був спраглий, і ви напоїли Мене; Я був мандрівником, і ви прийняли Мене; потребував одягу, і ви зодягли Мене; був недужий, і ви відвідали Мене; був у в'язниці, і ви прийшли до Мене". Тоді праведники відповідатимуть Йому: "Господи, коли ми бачили Тебе голодним і нагодували Тебе? Коли ми бачили Тебе спраглим і напоїли Тебе? Коли ми бачили Тебе чужинцем і прийняли Тебе? Коли ми

бачили Тебе роздягненим і одягли Тебе? Коли ми бачили Тебе хворим або у в'язниці і прийшли до Тебе? Він відповів їм: "Істинно кажу вам: усе, що ви зробили одному з братів Моїх найменших цих - ви Мені вчинили". Господь обіцяє милосердним, що вони самі будуть прощені в нагороду [3]. Саме тут, у Блаженства, заховані глибокі духовні та моральні основи милосердя.

Творячи діла милосердя, християни долучаються до витоків власного буття. Адже в особі тих, хто потребує їхньої допомоги, менших братів і сестер Христових, вони знаходять Самого Христа, який прийшов у цей світ не для того, щоб йому служили, а щоб послужити і віддати Свою душу за відкуплення багатьох. Перші християни вбачали в слові "милосердя" значення прощення і діяльної любові. Вони допомагали нужденним, незалежно від їхньої національності, соціальної поведінки, статусу чи причин бідності.

Християни мали скарбнички для щомісячних пожертвувань, гроші з яких йшли на допомогу сиротам, людям похилого віку, жертвам епідемій і катастроф, засланим на рудники і ув'язненим. Соціальний розвиток адаптував розуміння термінів "милосердя" і "благодійність". Масштаби благодійної практики також постійно змінювалися. Однак незмінним залишається розуміння важливості допомоги іншим (духовної чи матеріальної) у скрутну хвилину на засадах добровільності та безкорисливості.

Милосердя, співчуття та благодійність також є невід'ємними рисами українського народу. З найдавніших часів князі займалися благодійною діяльністю задовго до прийняття Руссю християнства, про що свідчать численні факти, зафіксовані в історичних пам'ятках. Наприклад, акти благодійності згадуються в угодах з греками про викуп русичів з рабства за рахунок державної скарбниці за часів князів Олега та Ігоря. З прийняттям християнства в Київській Русі (988 р.) церква, зокрема, почала надавати адресну допомогу знедоленим і слабким. Це означає, що релігія стала рушійною силою розвитку благодійності, яка визначається нормами християнської моралі та втіленням чеснот її представників. З часом форми служіння змінювалися, але суть залишалася незмінною: дієва любов до

ближнього. З Прийняттям християнства на Русі церкви і монастирі стали центрами соціального захисту і безкорисливої підтримки знедолених і слабких, забезпечуючи нужденних грошима і їжею, зцілюючи хворих і навчаючи бідних і сиріт.

Не випадково сучасні слова "сестра і брат милосердя" зберігають пам'ять про перших людей, які присвятили себе благородній справі піклування про знедолених, які прийняли чернечий постриг. Князь Володимир видав Церковний статут (996 р.), який доручив духовенству опікуватися хворими, інвалідами, жебраками та іншими соціально незахищеними верствами населення. Десятину платили князі та інші заможні люди, на бідних цей обов'язок не поширювався [17].

Князь Ярослав Мудрий продовжив благодійну діяльність свого батька Володимира, зокрема допомогу та підтримку знедолених. Він побудував у Новгороді сирітський притулок на власні кошти, всіляко сприяв поширенню християнства та розвитку освіти. Перекладені з грецької мови за його допомогою книги були передані до бібліотеки побудованого ним Софійського собору для загального користування. Він був автором першого письмового руського збірника законів "Руська правда", який складався з 37 розділів і містив, окрім статей про кримінальну відповідальність, статті на соціальні теми.

Онук Ярослава Мудрого, Володимир Мономах, залишив по собі "Повчання" - своєрідне звернення до своїх дітей. Він наказував їм суворо дотримуватися справедливості, не вбивати ні праведного, ні винного, годувати і поїти бідних, поважати гостей незалежно від їхнього соціального статусу, а також радив шанувати старших як батьків і любити їх як братів. Настановам Володимира Мономаха слідували як його сучасники, так і нащадки. Так, у 1086 році княгиня Анна Всеволодівна, сестра Володимира Мономаха, заснувала при Андріївському монастирі в Києві першу в Європі освітню школу для дівчат, де утримувала їх власним коштом, навчаючи грамоті та ремеслам. Серед нащадків Мономаха його сини, князі Мстислав і Ростислав,

відомі своєю благодійною діяльністю, роздачою милостині та піклуванням про бідних і знедолених.

Чернігівський князь Микола Давидович (12 століття) заснував при монастирі Київський шпиталь, де на громадських засадах працював відомий лікар Петро Сиротин, чия безкорислива допомога була прикладом для багатьох поколінь лікарів. Усі наступні покоління князів підтримували традиції благодійності та милосердя - від заснування милостинь, піклування про бідних і в'язнів до роздачі всього свого майна, як це зробив великий князь Ростислав Мстиславович, монастирям і церквам, убогим, вдовам і мандрівникам.

До початку 18 століття благодійність була прерогативою церкви. Благодійні інституції були зосереджені при монастирях і церквах. Наприклад, митрополит Петро Могила власним коштом заснував шпиталь на Печерську біля Феодосіївської церкви і забезпечив його подальше існування. Благодійна діяльність Петра Могили також пов'язана з Києво-Печерською лаврою та реставрацією київських храмів. Вдова луцького судді Василя Гойського Анна зробила значну пожертву на розбудову та утримання церкви і монастиря в Почаєві (кінець 16 - початок 17 ст.), а також заснувала школу при Почаївському монастирі.

Братства, які склалися переважно з представників українського міщанства, брали активну участь в організації лікарень і шпиталів. У 16-17 століттях братства відігравали важливу роль у житті людей. Благодійність була одним з їхніх головних завдань. Особливо слід відзначити гетьмана реєстрового козацтва Петра Сагайдачного, який разом з усім Військом Запорозьким вступив до Київського Трьохсвятительського братства і фінансово підтримував Київську, Львівську та Запорізьку братські школи. Значний слід в історії вітчизняної благодійності та меценатства залишили гетьмани Богдан Хмельницький та Іван Мазепа, полковники Михайло Миклашевський та Костянтин Мокієвський, кошовий гетьман Петро Калишевський та інші.

До останньої чверті 18 століття відносини між державою і суспільством та соціальними групами, які потребували допомоги, регулювалися майже виключно традиціями церковної благодійності та етикою окремих соціальних груп і селянських громад. У зв'язку з цим О.В. Безпалько зазначає, що "протягом тривалого часу сільська громада була своєрідним соціальним інститутом підтримки слабших верств населення, діяльність якого ґрунтувалася на традиціях милосердя та колективного співіснування, притаманних ментальності українців" [2, с. 66].

Сільська громада, зберігаючи певну спадкоємність з давньоруською общиною, відігравала роль станової організації селянства, яка регулювала всі сторони його життя. Її характерною рисою була взаємодопомога, що знайшло відображення в численних обрядах. Громада несла відповідальність за всіх своїх членів, особливо за сиріт, вдів, людей похилого віку та немічних. Створювалися сиротинці та сирітські ради, збиралися пожертви та організовувалися волонтерські групи, що склалися переважно з молоді, для надання безоплатної допомоги [2].

Однією з найбільших колективних форм взаємодопомоги у виконанні термінових і трудомістких робіт у сільській громаді була толока (допомога, клака). Її основним принципом була щира, безоплатна допомога постраждалим від пожеж, будівельникам тощо. Наприкінці 18 століття благодійність поступово перетворюється з церковно-громадської на державно-громадську. Під керівництвом Російської імперії, яка усвідомлювала власну соціальну відповідальність, почали організовуватися форми підтримки окремих соціально незахищених груп населення, змінювалися традиції громадської благодійності.

Соціальні програми фінансувалися урядом, церквою, різними громадськими організаціями та приватними особами. У 1830-1840-х роках у великих містах було створено низку благодійних товариств, зокрема Київське товариство допомоги бідним, Одеське жіноче благодійне товариство, Кам'янець-Подільське благодійне товариство, Харківське благодійне

товариство, Миколаївське благодійне товариство та інші. Простір для громадських ініціатив значно розширився зі створенням земських та міських органів самоврядування, які відповідали за опіку над соціально вразливими громадянами на своїх територіях.

У 1860-1870-х роках значно розширилася соціальна база для розвитку благодійної діяльності в Україні у складі Російської імперії, що вплинуло на масштаби, форми та напрями такої діяльності. Благодійність стала нормою життя для купців і промисловців, інтелігенції та державних службовців, земських і міських урядовців, міщан і селян.

Суспільство прагнуло оперативно реагувати на конкретні соціальні проблеми, шукало дієві шляхи покращення становища соціально незахищених верств населення та виявляло все більшу зацікавленість у створенні та підтримці відповідних організацій та інституцій. Влада Російської імперії цінувала зусилля благодійників як додаткове джерело фінансування державних завдань, стимулюючи цей процес відповідними атрибутами. За значні пожертви благодійники отримували звання, чини, посади, ордени, включалися до штату Імператорського гуманітарного товариства тощо.

В Україні на початку ХХ століття статус найбільшого благодійного центру мав Київ, де громадська філантропія набула значних масштабів і її вплив відчувався у багатьох сферах життя міста. Наприклад, у 1913 році в Києві діяло 86 благодійних організацій і товариств, 47 з яких надавали допомогу бідним, неповнолітнім і людям похилого віку, 15 - калікам і хворим, 24 - бідним учням і студентам.

Водночас заможні громадяни, серед яких Терещенки, Бродські, Попови, Симеренки, Демидови та інші родини, у другій половині 19 - на початку 20 століття власним коштом засновували лікарні, притулки, церкви, гімназії та школи, дитячі садки, будували храми та фінансували роботу культурно-мистецьких закладів [14]. Після Жовтневої революції благодійність була визнана соціальним явищем класового (переважно буржуазного) суспільства. З появою нав'язаної атеїстичної ідеології благодійність була визнана

непотрібною і замінена державною системою охорони здоров'я та соціального страхування.

Аналізуючи радянський період, відома дослідниця Т. Кононова зазначає, що у 1925 році благодійність найчастіше визначалася як "явище, притаманне капіталістичному суспільству, соціальна структура якого робить певну його частину хронічно бідною і нещасною". Однак не можна заперечувати, що бідні люди також можуть бути добровільними благодійниками.

У 1950-х роках для радянської людини благодійність уявлялася як "допомога, що лицемірно надається представниками панівних класів експлуататорського суспільства частині нужденного населення з метою обману трудящих і відволікання їхньої уваги від класової боротьби" [19, с. 331-332]. Уже в другій половині ХХ століття ставлення радянської влади до благодійності та добровільної допомоги пом'якшилося. Однак благодійність обмежувалася матеріальною допомогою, а волонтерство мало сильний політичний підтекст.

Волонтером вважалася людина, яка без примусу виявила бажання служити інтересам не тільки окремого громадянина (догляд за хворими, допомога сиротам, немічним, людям похилого віку тощо), але й партії, комуністичній ідеї та соціалістичній державі. За радянських часів волонтерство могло зосереджуватися лише на державних справах, таких як масштабні будівництва, військово-революційні та робітничі справи тощо. За радянських часів від людини очікували, що вона матиме "суспільне навантаження". Уся добровільна робота виконувалася в рамках профспілок, комсомолу та піонерської молоді. Існували також ради ветеранів війни та праці, клуби за інтересами тощо.

За часів СРСР, до складу якого входила Україна, були поширені такі форми шефства, які за своїм змістом нагадують волонтерство шефство старших учнів над молодшими; шефство студентів і робітників над учнями; шефство молоді над дітьми та "педагогічно занедбаною" молоддю; шефство

членів профспілок над сім'ями "групи ризику"; відвідування хворих, допомога учням і студентам, які відставали у навчанні; наставництво досвідчених працівників над молодими; участь у роботі оперативних комсомольських загонів, добровільних народних дружин тощо.

Прикладами добровільної допомоги є робота тимурівських загонів, суботники та інші подібні заходи. З розпадом Радянського Союзу всі вищезгадані форми добровільної неоплачуваної допомоги на деякий час були призупинені. Наприкінці 20-го - на початку 21-го століття почалося відродження благодійної діяльності.

24 серпня 1991 року Україна стала незалежною державою. Відтоді благодійність розглядається як особиста і добровільна діяльність конкретної людини. Вона перебуває поза сферою офіційного адміністрування і здійснюється без приписів закону ("згори"), поза сферою впливу офіційної політики. Під благодійною діяльністю наразі розуміють добровільну особисту та/або матеріальну допомогу для досягнення цілей, визначених Законом України "Про благодійну діяльність та благодійні організації", що не передбачає одержання прибутку благодійником, а також сплати будь-якої винагороди або компенсації благодійнику від імені або на користь бенефіціара. Благодійна діяльність є неприбутковою діяльністю.

Однак у перші роки незалежності України політична діяльність та певні види торгівлі іноді вважалися благодійною діяльністю. З часом громадські організації визначили види діяльності, які не є благодійними, а саме: будь-яка діяльність, спрямована на отримання прибутку або іншої вигоди; діяльність, спрямована на розширення власних повноважень або збільшення впливу на суспільство (участь у виборах та політичних кампаніях, ідеологічна пропаганда, гонитва за славою та популярністю); пожертвування майна, набутого незаконним шляхом, лікування неперевіреними методами, діяльність, що принижує гідність інших людей або є несумісною з поняттями суспільної моралі. Благодійність не повинна супроводжуватися порушенням

законодавства та прав людини, оскільки вона спрямована на захист соціально-економічних прав особистості.

На сьогодні виокремлюють такі функції благодійності: економічна (забезпечення гідного існування тим громадянам, які в силу своїх об'єктивних особливостей та життєвих ситуацій не здатні подбати про себе); соціальна (пом'якшення соціальної напруги шляхом підтримки малозабезпечених верств населення, які з об'єктивних причин не можуть адаптуватися до нових умов); суспільна (розв'язання проблем у суспільних відносинах, які всупереч їхній волі відривають окремі категорії населення від загальновизнаних стандартів життя, що обмежує їхні можливості у споживанні товарів і послуг).

Таким чином, головна мета благодійності - забезпечити тим групам населення, які під впливом різних соціальних ризиків не можуть самостійно реалізувати свої загальновизнані соціальні права, можливість досягти соціально прийняттого рівня життя. З відновленням благодійних традицій в незалежній Україні починає розвиватися волонтерський рух як невід'ємна складова благодійної діяльності. Це благодійна діяльність, що здійснюється фізичними особами на неприбуткових засадах, без винагороди, просування по службі, для добробуту та благополуччя громади та суспільства в цілому; гуманістична діяльність, спрямована на соціальну допомогу окремим групам населення. Така благодійна діяльність не є новим явищем в Україні. Адже в основі розвитку волонтерства лежать милосердя, благодійність, альтруїзм, гуманізм та небайдужість до проблем інших, які здавна є невід'ємною рисою українців.

Ми можемо впевнено говорити про появу феномену волонтерства в середині 19 століття. Роком народження волонтерського руху у світі вважається 1859 рік. Саме тоді Анрі Дюран, відомий французький письменник-журналіст, під враженням від наслідків кривавої битви при Сольферіно, запропонував створити Червоний Хрест - організацію, яка б діяла на добровільних засадах і надавала першу допомогу полоненим і пораненим.

Принципів, сформульованих Анрі Дюраном, дотримуються волонтерські організації по всьому світу. 20 століття вважається віхою в активному розвитку волонтерського руху. Після закінчення Першої світової війни в Європі з'явилися люди, готові допомагати жертвам війни. У середині ХХ століття були створені перші волонтерські організації, а під егідою ЮНЕСКО був заснований Координаційний комітет міжнародної волонтерської служби (CCIVS), що базується в Парижі. Волонтер (від лат. *voluntarius* - воля, бажання; від англ. *voluntary* - добровільний, добровільний, добровільно йти) - це людина, яка допомагає іншим з власної волі. У багатьох словниках термін "волонтер" часто трактується як "людина, яка добровільно вступає на військову службу". Сьогодні волонтерство має мало спільного з військовою службою. Воно розширюється, зосереджуючись на допомозі всім, хто її потребує.

Волонтер - це людина, яка добровільно здійснює благодійну, неприбуткову та вмотивовану діяльність, що має суспільно корисний характер. Вітчизняна дослідниця З.П. Бондаренко, аналізуючи підходи до визначення волонтерства, яке ототожнюється вітчизняними та зарубіжними дослідниками з поняттям "добровільна діяльність", зазначає, що сутність цього явища дослідники трактують як благодійну діяльність, що здійснюється фізичними особами на неприбуткових засадах, без винагороди, просування по службі, для блага та добробуту громади та суспільства в цілому; добровільна діяльність, заснована на ідеях безкорисливого служіння гуманістичним ідеалам людства, без мети отримання прибутку, винагороди або кар'єрного зростання; отримання всебічного задоволення особистих і суспільних потреб шляхом допомоги іншим людям; основа функціонування громадських організацій, форма громадянської активності населення.

Волонтер - доброволець, громадянин, який бере участь у вирішенні суспільно значущих проблем у формі безоплатної праці [4]. У світовій практиці найважливішою ознакою волонтерства є те, що волонтер віддає частину свого вільного (особистого) часу, зусиль, енергії, знань, досвіду

добровільно (без примусу або вказівок зверху) для виконання діяльності, корисної для людей і суспільства в цілому.

У записці Генерального секретаря ООН до Комісії з соціального розвитку Економічної та Соціальної Ради ООН окреслено ключові ознаки волонтерства. Перша: турбота про людей. Адже співчуття, моральна підтримка, допомога і турбота сприяють створенню атмосфери взаємодопомоги, яка є важливою для людського суспільства. Для соціально-педагогічної роботи це важливий ресурс, який допомагає створити безпечне середовище для існування та розвитку кожного члена суспільства.

Найважливішим рушійним механізмом є людський фактор, який є вищим за схему стосунків "ти мені, я тобі". Для волонтерів характерні такі формули: "я до тебе, ти до мене" і "я до всіх"; солідарність і гуманітарний інтерес. Люди добровільно віддають свій час для побудови взаємної довіри і прихильності, що робить їх зацікавленими у благополуччі інших; духовна якість і громадянська чеснота. Важливість волонтерства полягає не лише в тому, що ми робимо з любові та співчуття до інших, але й у тому, як це впливає на людину, яка надає добровільну допомогу - "ми є тим, що ми робимо для інших"; багате джерело людського досвіду. Термін "людський досвід" означає досвід, набутий людиною в процесі взаємодії з іншими людьми, соціальними групами та державою.

Співчуття, толерантність, солідарність, співпраця, вирішення конфліктів, примирення, емоційні та соціальні зв'язки, захист від небезпечних впливів тощо. Можливість ділитися, обговорювати і переймати більш ефективні форми і методи - це можливість розвивати і вдосконалювати цей неформальний соціальний фонд навичок і вмінь налагоджувати і підтримувати стосунки; нові інтелектуальні ресурси.

Волонтери - це не лише виконавці програм, але й джерело нових ідей, нового життєвого досвіду; участь і відповідальність як суть активної громадянської позиції. Громадянськість, взаємна довіра, солідарність і відповідальність, підкріплені соціальними зв'язками, заснованими на схожому

світогляді, спільній відповідальності та взаємо підсилюючих цінностях; етичний стандарт, що визначає якість міжособистісних відносин; забезпечення надійної платформи для відновлення людських зав'язків.

Відомо, що люди завжди були розділені за статками, культурою, релігією, етнічною приналежністю, віком та статтю. Волонтерство може стати одним з найважливіших засобів примирення та відновлення розділеного суспільства, оскільки діяльність здійснюється без дискримінації за певними ознаками; нове бачення соціальної активності. Це передбачає новий підхід до зайнятості у сфері соціального захисту. Людина, яка бере участь у волонтерських програмах, чітко усвідомлює мотивацію своєї роботи.

Головною мотивацією для неї вже є не отримання оплати за свою роботу, а результат - допомога, вирішення проблем тощо, а також те, щоб рух в цілому був корисним для суспільства. - а для руху в цілому - охоплення всього спектру соціальних проблем. У 1999 році Міжнародна експертна група з питань волонтерства та соціального розвитку визначила три характерні ознаки волонтерства: діяльність має бути неприбутковою; діяльність має бути добровільною, відповідати особистому бажанню людини; діяльність має бути корисною для когось, а не тільки для волонтера чи суспільства в цілому.

У межах цієї концепції експерти виокремили чотири види волонтерської діяльності, а саме: взаємодопомога та самодопомога; філантропія та служіння іншим; участь або громадянський обов'язок; реклама та адвокація або агітація. Волонтерство, як індивідуальне, так і колективне, - це спосіб підтримки, турботи та допомоги членам громади; взаємодія з людьми для спільного вироблення нових шляхів вирішення проблем, що виникають. Воно надає можливості для навчання та розвитку кожної людини впродовж усього життя.

Загальна декларація волонтерів [70], прийнята на 16-й Всесвітній конференції волонтерів у 2001 році в Амстердамі (Нідерланди), визначає такі принципи волонтерства - визнання права бути призначеним за всіма чоловіками, жінками і дітьми, незалежно від їхньої раси, релігії, фізичних характеристик, відповідного соціального і фінансового статусу, повага до

гідності і культури всіх людей; надання допомоги, безоплатних послуг особисто або організовано в дусі партнерства і братерства; визнання рівної важливості особистих і колективних потреб, сприяння їх задоволенню; перетворення волонтерства на елемент набуття нових знань і навичок, підвищення кваліфікації, стимулювання ініціативи і творчості.

На думку української дослідниці Н. Заверико [14], історія волонтерства в Україні налічує понад століття. Першою національною волонтерською організацією був Червоний Хрест, який організував добровільну реєстрацію медсестр для роботи в лікарнях і кініках для бідних. У своєму первісному значенні поняття "волонтерство" прийшло до нас разом з поняттями "громадянське суспільство", "демократія" та "громадські організації". Волонтерство є однією з основ громадянського суспільства. Без волонтерів важко уявити громадські організації та благодійність загалом, а без волонтерів неможливо здійснювати якісний громадський контроль за діями влади та бізнесу.

У 21 столітті країни світу все більше зосереджуватимуть свою соціальну політику на між секторальній взаємодії держави, бізнесу та громадських організацій. Саме через встановлення балансу між різними силами формуватимуться цінності, визначатимуться пріоритети та розподілятимуться ресурси. Волонтери є одним із найпотужніших людських ресурсів у цьому процесі.

Для України, як і для світу в цілому, волонтерство є актуальним і важливим з різних причин. По-перше, як показав багаторічний досвід використання волонтерів, це ефективний спосіб вирішення складних проблем людини, суспільства та довкілля, які часто є наслідком недостатньої турботи держави про суспільне благо. По-друге, волонтерство приносить у соціальну сферу нові, зазвичай креативні та сміливі ідеї для вирішення найгостріших і найскладніших проблем. Тому саме завдяки йому знаходять своє вирішення, здавалося б, безнадійні ситуації. По-третє, волонтерство - це спосіб, у який кожен член суспільства може долучитися до покращення якості життя.

Волонтерство допомагає людям досягти більшого впливу на власне життя. Зокрема, доведено, що участь у волонтерстві людей, які самі потребують допомоги (самотні пенсіонери, люди з особливими потребами, малозабезпечені, люди з історією алкогольної та наркотичної залежності тощо), є діяльністю, яка допомагає їм змінити своє життя на краще.

Допомагаючи іншим, вони набувають впевненості у своїх силах і здібностях, здобувають нові навички та встановлюють нові соціальні зв'язки. Волонтерство також дозволяє людям знайти себе і привнести у своє життя цінності та звички, які допоможуть їм вести здорове, продуктивне і повноцінне життя. У незалежній Україні розвиток волонтерського руху розпочався на початку 1990-х років, коли була створена служба "Телефон довіри", в якій працювали волонтери (благодійна організація "Телефон довіри" в Одесі). У 1991-1992 роках у зв'язку з розвитком соціальної та просвітницької роботи люди почали все більше говорити про важливість волонтерства в суспільстві. З 1992 року в Україні активно розвивається мережа соціальних служб для молоді (зараз вони називаються центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді). Основною метою їх діяльності є реалізація державної молодіжної політики та завдань, визначених Декларацією "Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні" (15.12.1992, № 2859) та Законом України "Про сприяння становленню та соціальному розвитку молоді в Україні" (05.02.1993, № 2998-XII). Саме створення центрів соціальних служб для молоді (нині центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді) призвело до активного розвитку волонтерського руху. На той час штат центрів був невеликим, а спектр соціальних програм і проектів, які потрібно було реалізувати, вимагав залучення волонтерів. У 1997 році молодіжна соціальна служба тільки в Києві налічувала близько двох тисяч волонтерів з числа учнівської та студентської молоді.

Молодіжні волонтерські групи були створені при соціальних службах в усіх регіонах України. У цей період волонтерів активно готували до виконання різноманітних вузькоспеціалізованих програм, серед яких робота з

бездомними, соціально-педагогічний супровід дітей та молоді з особливими потребами, консультування на "Телефоні довіри", просвітницька та профілактична діяльність з найактуальніших проблем, таких як наркоманія, ВІЛ/СНІД, тютюнопаління та зловживання алкоголем тощо.

Робота волонтерів була значною допомогою соціальним педагогам та соціальним працівникам. У цей період поряд з державними організаціями, які залучали волонтерів, почали виникати громадські організації, які об'єднували та координували зусилля для сприяння розвитку волонтерського руху в Україні та захисту законних інтересів своїх членів. Однією з перших таких організацій став Всеукраїнський громадський центр "Волонтер", створений на початку 1995 року і зареєстрований 16 грудня 1998 року Міністерством юстиції України (рішення № 1104). Основними завданнями Всеукраїнського громадського центру "Волонтер" є наступні:

- сприяння розвитку волонтерського руху в Україні; здійснення та захист прав і свобод, задоволення соціальних та культурних інтересів громадян - членів Центру; сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні;

- Створення умов для саморозвитку членів Центру як особистостей, членів суспільства та громадян України; вивчення та опрацювання кращого міжнародного та вітчизняного досвіду у сфері волонтерства; визначення засад волонтерської діяльності в Україні та участь у розробці нормативної та законодавчої бази з цього питання. Волонтерська діяльність молодіжних груп, як правило, спрямована на вирішення найболючіших проблем, що існують в українському суспільстві[2].

Типовими видами волонтерської діяльності в соціальній сфері є догляд за хворими, людьми похилого віку та інвалідами вдома та в спеціалізованих закладах, догляд за пацієнтами хоспісів, робота з ув'язненими в тюрмах і колоніях та допомога їм після звільнення, робота з дітьми та молоддю в дитячих садках, школах, гуртках, молодіжних клубах, допомога етнічним меншинам через консультування та надання відповідної підтримки, допомога

безпритульним та бездоглядним дітям, фандрейзинг тощо. Участь молодих людей у волонтерському русі дозволяє їм зробити особистий внесок у вирішення суспільних проблем та реалізувати себе, ініціюючи проекти та програми соціального та освітнього характеру.

Сьогодні в Україні організація волонтерства в державних та недержавних організаціях виходить на якісно новий рівень. Порівняно з попередніми роками, питання управління волонтерськими програмами набуває все більшої актуальності, розробляються механізми залучення волонтерів до різних сфер соціальної та освітньої діяльності. У деяких громадських організаціях є особа, яка обіймає посаду менеджера з питань волонтерства. Цей фахівець повністю відповідає за підбір персоналу, підписання договорів, постановку завдань та відстеження результатів діяльності волонтерів. Чинне українське законодавство у сфері волонтерства потребує вдосконалення, що відображено у Стратегії державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні, затвердженій Указом Президента України від 24 березня 2012 року (№ 212/2012), та у Плані першочергових заходів щодо її реалізації. У 2012 році Координаційна рада з питань розвитку громадянського суспільства при Президентові України створила робочу групу з питань благодійної діяльності, волонтерства та громадянської освіти, одним із завдань якої є обговорення та розробка змін до Закону України "Про волонтерську діяльність". Таким чином, сьогодні в кожній області, в кожному місті і майже в кожному селі нашої країни є хоча б одна волонтерська група, триває робота над удосконаленням нормативно-правової бази у сфері благодійності та волонтерства, що свідчить про те, що українське суспільство усвідомлює важливість волонтерства і повертається до християнських цінностей милосердя та благодійності. Це є свідченням того, що милосердя та благодійність залишаються незмінними атрибутами людського життя в сучасному соціокультурному середовищі.

1.2. Поняття, принципи діяльності та соціально-гуманітарний смисл благодійності та волонтерства

Поняття "група" є одним із базових у соціології та соціальній психології. За визначенням одного з відомих психологів Т. Шибутані, група - це об'єднання людей, зайнятих узгодженою скоординованою діяльністю, яка свідомо чи несвідомо підпорядкована спільній меті і певною мірою задовольняє учасників. Досить важливими є характеристики соціальної групи за визначенням відомого українського психолога Л. Орбан-Лембрик. Вона підкреслює, що сукупність людей, які претендують на статус групи, об'єднана не тільки спільністю умов і засобів суспільного життя, а й взаємним впливом індивідів. Соціальна група - це відносно стійка сукупність людей, об'єднаних спільними цінностями, цілями, системою взаємовідносин, взаємовпливів і зайнятих типовими формами діяльності. Основними ознаками соціальної групи є: включеність у широкий соціальний контекст; наявність спільної, особистісно значущої для індивідів підстави перебування в групі; достатній час існування, що є передумовою формування об'єктів і явищ культури та історії групи; зовнішня і внутрішня організованість; певні типи впливу і взаємовідносин між індивідами, загальноприйняті норми і цінності; усвідомлення індивідами своєї групової приналежності і виникнення на цій основі "почуття ми"; наявність групових атрибутів (назви, символів тощо).

У. Андрієнко, Н. Ануфрієва, В. Крисько та Т. Шибутані характеризують малу групу як невелику спільноту, члени якої об'єднані певними діями і перебувають у безпосередній особистій взаємодії, що є основою для виникнення емоційних відносин, групових норм і процесів. Більшість найважливіших соціальних груп у житті людини - це малі групи. Їх класифікують за різними критеріями: за характером контактів між людьми - первинні та вторинні; за часом існування - стаціонарні та тимчасові; за ступенем розвитку - дифузні (нестабільні) та стабільні; за специфікою організації - формальні та неформальні[23].

Волонтерська група - це невелика спільнота людей, що діє на добровільних засадах, об'єднана конкретною благодійною діяльністю, створена при державній чи недержавній організації, або функціонує як неформальна ініціативна група. Волонтерство є надзвичайно динамічною сферою діяльності. На сьогоднішній день було зроблено багато спроб класифікувати групи волонтерів за певними ознаками.

Наприклад, зарубіжні дослідники С. Маккарлі та Р. Лінч поділяють волонтерів на кілька груп залежно від тривалості їхньої служби - волонтери, які працюють протягом тривалого періоду часу (довгострокові волонтери); волонтери, які працюють протягом короткого періоду часу (короткострокові волонтери). Перший тип, на думку дослідників, найбільше відповідає традиційному уявленню про волонтерів, оскільки характеризується такими якостями, як повна відданість справі чи організації. Такі волонтери залучаються трьома шляхами: знаходять організацію, яка вже працює з волонтерами; працівник організації виступає в ролі волонтера, добровільно погоджуючись і виконуючи додаткові види робіт за ту ж саму винагороду; за рекомендацією інших волонтерів [23, с. 9-10].

Волонтери самі встановлюють межі своєї роботи та визначають тривалість своєї роботи. Вони намагаються виконувати свою роботу якнайкраще, щоб їхні зусилля були ефективними. Вони мотивовані як "досягненням", так і "долученням", що часто виглядає як чудова можливість долучитися до справи і проявити себе в ній. Саме на таких волонтерів покладається більшість організацій, які допомагають їм у своїй діяльності, створюють робочі місця та розробляють довгострокові громадські проекти та програми.

У світовій практиці волонтерами, як правило, стають домогосподарки із середнім рівнем доходу, які мають вільний час і можуть бути відданими організації, знаходячи в ній мету свого життя або вбачаючи в ній еквівалент успішної кар'єри. До довгострокових волонтерів також належать безробітні, пенсіонери та малозабезпечені люди. Короткострокові волонтери зацікавлені

у волонтерстві лише в загальному сенсі. Вони не займаються безкорисливою волонтерською роботою, хоча і допомагають вирішувати деякі соціальні проблеми.

Волонтерство не є для них пріоритетом. Таких волонтерів залучають кількома способами: їх запрошують приєднатися до організації, яка виконує роботу, що цікавить людину, але не обов'язково, що організація дійсно потребує людини для цієї роботи; - їх залучають до підготовки та проведення заходу або соціальної активності, яка цікавить волонтера: через "вимушений вибір", тобто запрошення стати волонтером від знайомого, який цим займається. Як правило, волонтери, які працюють протягом короткого періоду часу, роблять це для людей, які їх запросили, часто не усвідомлюючи важливості загальної справи. Таких волонтерів мотивує виключно визнання власних досягнень. Такі волонтери хочуть отримати чітко визначений обсяг роботи на певний період часу.

Перед початком роботи вони повинні чітко розуміти, що саме вони мають робити і як довго. У світовій практиці такі волонтери найчастіше є фахівцями в певній галузі, оскільки співпрацюють з організацією до тих пір, поки не досягнуть певної мети або не вдосконалять певний вид діяльності. Цікаво відзначити, що волонтер, який працює в одній організації протягом короткого періоду часу, може працювати в іншій організації протягом тривалого часу [23]. Схожої думки дотримується американський дослідник К. Наваратнам з Центру розвитку волонтерства у Вірджинії (США).

У своїй статті "Розширення волонтерства" він поділяє групи волонтерів на типи відповідно до тривалості їхньої роботи [40]: - Постійні волонтери - люди, які постійно займаються волонтерством, беручи участь у різних програмах і надаючи різні послуги; Тимчасові волонтери - люди, які беруть участь у волонтерстві лише тоді, коли їм це цікаво; Сезонні волонтери - люди, які беруть участь у волонтерських програмах, що відповідають їхнім інтересам, протягом певного періоду року. Наваратнам також поділяє волонтерів за ролями, які вони відіграють в організації, та їхньою участю в

роботі організації на різних рівнях: керівництво програмами та політикою; розвиток, планування та управління; безпосереднє надання послуг; надання підтримки, матеріалів та обладнання. Такі волонтери беруть участь у програмах економічного, соціального, громадського та сільськогосподарського розвитку [40].

Соціальні та психологічні служби Канади розрізняють волонтерів-менеджерів, волонтерів-асистентів і волонтерів, які безпосередньо надають послуги. Волонтерські менеджери можуть допомагати в роботі з громадою, залученні волонтерів, управлінні та проведенні зустрічей. Асистенти волонтерів зазвичай працюють один раз на тиждень. Вони можуть працювати адміністраторами, охоронцями, телефонними операторами, прибиральниками, офісним персоналом тощо. Вони також можуть працювати вдома, наприклад, надсилати кореспонденцію, писати звіти, відповідати на телефонні дзвінки. Волонтери підтримки можуть допомагати збирати кошти для організацій, проводити рекламні кампанії та виступати в ролі лідерів волонтерських програм.

Волонтери прямої підтримки працюють безпосередньо з клієнтами. Це найпопулярніша форма волонтерства, оскільки більшість людей, які вирішили стати волонтерами, хочуть надавати конкретну допомогу різним верствам населення. Працюючи з клієнтами, волонтери прямої допомоги несуть відповідальність за свої дії нарівні з професіоналами.

Екологічна організація Нідерландів «Vereniging Milieuzorg Wageningen» у своїй діяльності видокремлює: волонтерів основного активного складу; активістів підтримки; професіоналів підтримки; працівників без оплати [24]. До першої групи зараховують раду волонтерів та активних членів організації, які беруть участь у різноманітних екологічних програмах, що реалізуються на місцевому рівні. Ці люди проходять підготовку відповідно до напрямку їхньої волонтерської діяльності.

Окремий напрямок підготовки – організація та проведення соціально-реklamних кампаній. Активісти підтримки, які складають другу групу, - це

особи, яких залучають в екстрених випадках. Такі люди, як правило, не потребують спеціально підготовки для виконання поставлених завдань. До цієї групи належать: студенти, безробітні, домогосподарки, пенсіонери за віком, люди з особливими потребами, які здатні виконувати певні види робіт.

Професіонали підтримки – це спеціалісти з окремих галузей, які добровільно надають експертні консультації, оцінку. Як правило, ці спеціалісти утворюють групи консультантів, які функціонують на дорадчій основі. Вони розробляють соціальні кампанії та залучають до участі в них ті міністерства, відомства та організацій, у яких працюють за основним місцем роботи.

Отже, волонтери – професіонали підтримки – стають впливовими лобістами на різних рівнях. До групи волонтерів «працівники без оплати» належать особи, які працюють у громадській організації повний робочий день, не отримуючи за це матеріальної винагороди. Як правило, це люди, які свідомо вирішили для себе залишатися без оплачувано роботи та жити за рахунок соціальних виплат. Винагородою для них є безпосередня робота в організації, яка вирішує ті ж самі проблеми, що турбують і волонтера.

Найчастіше до цієї групи входять люди похилого віку, студенти, домогосподарки чи особи, які через розробку вдалого проекту хочуть отримати оплачувану посаду в цій організації [24]. За результатами опитування, проведеного Інститутом Геллапа (США) (1981), американські дослідники виділили такі типи волонтерів за основним видом діяльності: спостерігачі на виборах; фандрайзери; рятувальники; працівники лікарень; члени шкільних рад; тренери; квиткові касири; хористи; матері, які чергують у школах. На цій же основі класифікації дослідник Найлунд М. у своїй роботі "Різновиди взаємо підтримки та добровільних дій: дослідження фінських груп самопомоги та волонтерів" вибудовує наступну типологію [41]: волонтери соціальних служб.

Традиційна форма волонтерської підтримки, яка включає надання їжі, допомогу в покупках, дружні візити, обмін досвідом, технічну допомогу тощо.

Волонтерська діяльність спрямована на зміну функціонування інституцій та систем, розширення прав громадян; волонтери, які займаються громадською діяльністю. Робота волонтерів пов'язана з функціонуванням державних установ, а також плануванням і розробкою політики в комітетах і комісіях, поширенням інформації, оцінкою державних програм та їх реалізацією; волонтери, залучені до лідерства. Волонтери як члени правління та інших органів у волонтерському секторі беруть участь в управлінській діяльності з розвитку програмної лінії; - волонтери, залучені до самопомоги.

Волонтери працюють у двох напрямках: покращення екологічних та соціальних умов у районі чи мікрорайоні або участь у групах самопомоги, таких як "Анонімні алкоголіки", які вирішують проблеми окремих людей; волонтери, які збирають пожертви. Міжнародна організація "Молодіжне служіння християнської молоді" (YMCA) виокремлює п'ять типів волонтерів [7]: волонтери, залучені до проектної та програмної діяльності. Вони керують проектами та програмами або допомагають у їх реалізації (наприклад, інструктори програм, тренери, керівники груп, консультанти тощо).) Сюди також належать ті, хто надає послуги на рівні громади (організатори шкільних клубів, соціальна та освітня робота з дітьми та молоддю); волонтери підтримки, які допомагають з офісною та адміністративною роботою; волонтери фандрейзингу, які беруть участь у різних благодійних програмах збору пожертв у різних формах; волонтери, які беруть участь у роботі ради організації, правління, комітетів, експертних рад; волонтери-менеджери, які допомагають в управлінні організацією: асистент бухгалтера, фахівець зі зав'язків з громадськістю.

Базуючись на цій класифікації, Міжнародна спілка християнської молоді визначає такі напрямки роботи волонтерів: робота з активними людьми похилого віку (трупи фітнесу, водних видів спорту); робота з догляду за дітьми; маркетинг, робота у сфері зав'язків з громадськістю; офісна та адміністративна робота; ведення занять з дітьми та батьками; робота з дітьми дошкільного віку (ігрові майданчики, музичні гуртки, спорт, танці); робота з

підлітками та молоддю (лідери молодіжних груп, наставництво, координатор роботи молодих волонтерів).

Організація, яка працює з інвалідами OPTIONS (США), послуговується у своїй діяльності такою класифікацією волонтерів: • волонтери – члени ради директорів організації. Рада складається з умотивованих професіоналів з бізнес-сектору чи представників інших секторів, які зацікавлені в розвитку організації. Рада директорів складається з кількох команд, які опікуються такими питаннями розвитку організації, як: політика та процедури, фінанси, зв'язки з громадськістю, фандрейзинг; волонтери-експерти - люди, які надають ресурси та здійснюють експертизу для розвитку організації. Це може бути професор-волонтер, який здійснює наукове консультування та методичний супровід певних програм; волонтери - члени сімей бенефіціаріїв діяльності організації – особи, які безпосередньо причетні до цільових груп організації, які є їхніми родичами та близькими. Вони витрачають свій час та зусилля на покращення якості життя цільової групи, до якої входять члени їхньої сім'ї та вони самі, а також подібні до них.

Види діяльності: фандрейзинг, інформування членів інших сімей, представлення інтересів сімей та цільових груп особам, які приймають рішення, ведення щоденників діяльності, телефонні опитування тощо; волонтери - представники місцевих громад - це особи, які живуть у територіальній громаді та проводять індивідуальну, групову роботу та масові заходи на рівні власної громади. Така робота може включати: ведення гуртків, консультування, організацію змістовного дозвілля, побутову допомогу людям з особливими потребами; волонтери-студенти - особи, які навчаються в коледжах та університетах і беруть участь у програмі «Вивчення послуг» (Service Learning Programme).

Студенти працюють з людьми з особливими потребами, зорієнтовуючи їх у видах соціальних послуг на рівні громади. Вони виконують роль консультантів, тренерів, побутових помічників. Студенти-волонтери працюють від одного до двох семестрів 1 годину на день 4 дні на тиждень.

Волонтерська діяльність за даною програмою надає можливість отримати залік для подальшого навчання. Досить неординарною та багаторівневою є класифікація волонтерів Австралійської комісії зі спорту (Australian Sports Commission). Зокрема, у ній визначаються такі типи волонтерів: за вибором волонтерської роботи: вільний вибір (можливість вільного вибору); відносно вільний (за запрошенням колег, друзів тощо); примусове волонтерство (альтернатива відбуванню покарання); через необхідність заохочення або відшкодування; відсутність категоричної та базової потреби; відсутність очікувань; відшкодування; робота за невелику плату (стипендію); за характером відносин між волонтером та організацією: формалізовані (є договір); - неформалізовані (немає договору); 4. за орієнтацією на цільову групу волонтерської діяльності: - незнайомі, малознайомі люди; друзі, родичі; самі волонтери або представники тієї ж групи.

На відміну від наведених вище класифікацій, програма "Волонтери ООН" вважає ключовими пунктами типології волонтерства - сферу діяльності: громадські ініціативи, культура і спорт, освіта, подолання стихійних лих і катастроф, охорона навколишнього середовища, гендерна проблематика, державне управління, профілактика ВІЛ/СНІДу, зміцнення громадського здоров'я, запобігання дитячій бездоглядності та безпритульності, права людини, інформаційно-комунікаційні технології, миротворчість, боротьба з бідністю, приватний сектор, соціально-педагогічна підтримка дітей, осіб з особливими потребами, молодіжне лідерство, соціальний захист і підтримка біженців та внутрішньо переміщених осіб; цільова група діяльності: діти, молодь, люди похилого віку, малозабезпечені, біженці, мігранти, люди з особливими потребами.

Класифікаційні ознаки "сфера діяльності" та "цільова група діяльності" використовуються різними міжнародними організаціями, які додають до попередніх переліків такі види: адвокація (просування інтересів); корпоративне волонтерство; розвиток інфраструктури; менеджмент; онлайн-волонтерство; політика; дослідження; волонтери похилого віку; волонтери для

професійного навчання; молоді волонтери. З розвитком інформаційно-комунікаційних технологій види волонтерства стали ще більш різноманітними. Зокрема, з'явилося онлайн або "віртуальне" волонтерство, суть якого полягає в можливості надавати різні послуги дистанційно. Серед переваг цього виду волонтерства - можливість знаходити один одного, обмінюватися інформацією, енергія відкритої та доступної інформації, можливість мобілізації зусиль тощо. До недоліків належать плагіат, навмисно неправильне тлумачення фактів, висока вартість обладнання, плата за Internet тощо.

В Україні перші спроби класифікації волонтерів пов'язані зі становленням волонтерського руху в мережі соціальних служб для молоді та створенням волонтерських загонів у різноманітних громадських організаціях. Тому не дивно, що першою класифікаційною ознакою волонтерів для багатьох дослідників цього питання є приналежність до певної організаційної структури.

Так, авторський колектив монографії «Волонтерський рух в Україні: тенденції розвитку» за цією класифікаційною ознакою поділяє волонтерів на тих, хто працює при центрах соціальних служб для молоді (нині - центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді), та волонтерів громадських організацій. Цікавим є і той факт, що представники першої групи ідентифікують себе з волонтерами, а от представники другої групи, як правило, не ототожнюють себе ними, бо проводять свою роботу відповідно до обов'язків членів громадських організацій.

Науковці Українського інституту соціальних досліджень у 1998 р., аналізуючи діяльність центрів соціальних служб для молоді, запропонували об'єднати волонтерів за такими ознаками: вікова категорія; основне місце навчання; основне місце роботи; рівень освіти. Розглянемо детальніше кожен із зазначених чотирьох класифікаційних ознак. Так, до першої групи «за віком» автори зараховують підлітків та юнаків, учнів старших класів шкіл та середніх спеціальних закладів, які утворюють актив різних груп при центрах

соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, а саме: клубів молодих інвалідів, творчих об'єднань, шкіл лідерів, груп взаємодопомоги та дитячих об'єднань тощо. Членами другої групи «за основним місцем навчання» є студенти вищих навчальних закладів. Переважно це молоді люди, які опановують професії соціального педагога, соціального працівника, психолога. Вони звертаються до центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді щодо практичної допомоги у навчанні за профілем діяльності центрів або ж проходять у них практику. Третя група «за основним місцем роботи» - це батьки проблемних дітей та підлітків, які об'єднуються у групи самопомоги.

Проблемними вважають дітей з особливими потребами, неповнолітніх груп ризику: девіантної, адиктивної поведінки тощо. Волонтери-фахівці (психологи, педагоги, соціальні працівники, юристи, лікарі) утворюють четверту групу, об'єднану за ознакою «рівень освіти». Ці спеціалісти, займаючись волонтерською діяльністю, надають консультативну допомогу соціальним працівникам, іншим волонтерам, а також практично допомагають клієнтам соціальних служб. Мотивація людей, які входять до кожної з вищеназваних груп, різна.

Так, для підлітків головним мотивом участі у волонтерській діяльності, на думку авторського колективу Українського інституту соціальних досліджень, є самоствердження в очах ровесників, батьків, учителів, бажання знайти нових друзів, цікаво провести дозвілля, можливість спілкування з однолітками, набуття нових знань, умінь та навичок. Перевагами підлітків-волонтерів над усіма іншими групами є їхня мобільність, наявність великого часового ресурсу, комунікабельність та відкритість у спілкуванні з ровесниками.

Студенти-волонтери найчастіше мотивовані практикувати навички, необхідні для їхньої майбутньої професії. Для них важливим є спілкування з професіоналами за обраним фахом, знайомство з новими методиками та технологіями, а також перспектива працевлаштування в конкретній соціальній установі. Практика показує, що студенти-волонтери є кадровим потенціалом

для центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, де студенти проходять шлях від стажера до волонтера, відданого професіонала та працівника. Перевагою студентів-волонтерів над іншими групами є їхня особиста зацікавленість у здобутті нових знань, умінь і навичок, необхідних для майбутньої професійної діяльності, а також готовність діяти на найвищому рівні, як професійний соціальний працівник. Мотивацією волонтерів-батьків є бажання допомогти собі особисто та сім'ям, які мають подібні проблеми.

Маючи чималий життєвий досвід проживання в кризовій сім'ї, вони об'єднуються у групи самопомоги та взаємодопомоги задля розв'язання проблем, пов'язаних з дітьми. Як правило, категорія проблем дитини впливає на вибір напрямку діяльності волонтерів-батьків, а саме: батьки дітей із ДЦП працюють із сім'ями, де є діти з подібним захворюванням, батьки дітей з наркотичною залежністю працюють із сім'ями, де є наркозалежні тощо. Перевагами волонтерів-батьків над іншими категоріями є висока вмотивованість, наполегливість у досягненні результату роботи. Вони не потребують визнання їхньої праці, адже для них важливим є той ефект, якого вони досягають стосовно своє та подібних сімей.

Рушійним мотивом участі спеціалістів у волонтерській діяльності є реалізація особистих професійних можливостей. Така діяльність іноді має суто альтруїстичний характер. В окремих випадках спеціаліст через участь у волонтерській діяльності намагається розширити коло своїх професійних інтересів, особисто чи професійно самоствердитись. Однією з перших класифікаційних ознак волонтерів в Україні була вікова категорія. І це не випадково. Якщо проаналізувати історію волонтерського руху в Україні, то ці вікові групи відігравали значну роль, або формуючи волонтерські загони (діти, молодь, юнацтво), або беручи участь у волонтерському русі "Пенсіонер для пенсіонерів" (люди старшого віку).

Заслуговує на увагу класифікація волонтерів, запропонована І.Ю. Ткач [30]. Автор, враховуючи вітчизняний та зарубіжний досвід, виділяє такі типи волонтерів: за основним місцем роботи (*workplace volunteer*). Люди з числа

працівників тієї ж компанії, яка їх залучає, які займаються волонтерством у вільний від роботи час; волонтери-пенсіонери. Люди з числа пенсіонерів, які мають сили і бажання працювати, щоб зробити щось корисне для суспільства; люди, які обрали волонтерство як альтернативу своєму покаранню (*Alternative sentencing volunteers*). Це переважно умовно засуджені громадяни, які обрали волонтерство (відпрацювання певної кількості годин на користь громади) як альтернативу кримінальному покаранню; представники певних професій (*Professional volunteers*).

Особи, яких залучають, переважно, через професійні асоціації та спілки; епізодичні (*Episodic volunteers*). Особи, які працюють в окремих проектах або беруть участь у певній події, працюють нетривалий проміжок часу; ті, хто потребує перехідного періоду (*Transitional volunteers*). Особи, які щось змінюють у житті та часто беруть участь у волонтерських програмах, щоб спробувати та перевірити себе й повернутися до нормального життя у суспільстві; безробітні, непрацюючі (*Unemployed volunteers*). Особи, які працюють волонтерами заради набуття вмінь та навичок для подальшого пошуку оплачуваної роботи; ті, кому надається стипендія (*Stipended volunteers*). Особи, які за свою роботу отримують фінансову винагороду, яка, однак, не покриває повністю їхнього трудового внеску; ті, хто пройшов через проблему. Це брати та сестри дітей з особливими потребами тощо; підлітки та молодь, представники громадських організацій, які реалізують соціальні програми та державні замовлення. В Україні це переважно студенти.

Логічним є інший підхід американських дослідників Р. Лінча та С. Маккарлі до типології волонтерських груп. Пропонуючи менеджерам волонтерських програм способи визнання волонтерської роботи, вони пропонують таку класифікацію за ознакою "мотиваційної орієнтації": волонтери, орієнтовані на досягнення; волонтери, орієнтовані на членство в групі; волонтери, орієнтовані на визнання з боку керівництва, влади [23]. Причини, які спонукають людину до волонтерської діяльності, на думку авторів класифікації, можуть бути найрізноманітнішими та мають властивість

змінюватися впродовж волонтерської кар'єри у результаті переходу від організації до організації, а також у межах однієї організації.

Відповідно до даної класифікації дослідники пропонують враховувати мотиваційні особливості та потреби кожної з груп волонтерів у визнанні їхньої праці. Зокрема, для волонтерів, орієнтованих на досягнення, ідеальним способом визнання є можливість додаткового навчання або ж отримання складнішого завдання. Предмет визнання такого волонтера – його особливе досягнення, що визнається найвищими оцінками із зазначенням основних моментів. Нагороду в такому випадку мають підбирати колеги-волонтери та керівник волонтерської програми.

Волонтер, орієнтований на членство в групі, очікує під час визнання його діяльності присутності керівництва організації, членів своєї родини та груп, з якими він пов'язаний. Метою та особливою винагородою для такого волонтера є визнання його особистого внеску у справу. Визнання має проголошувати керівництво. Утім, якщо найважливіші для волонтера групові зв'язки - з клієнтами, то в цьому разі їх запрошують на церемонію та надають слово для виголошення особистої подяки.

Ключовим аспектом визнання для волонтера, орієнтованого на владу, є надання ширшого доступу до управління, інформації. Визнання має здійснюватись на рівні іменитих представників організації або відомих людей. Його повинно чути все оточення такого волонтера. Інформацію про волонтера та його успіхи рекомендується поширити через місцеві газети, радіо, телебачення. Рішення про визнання такого волонтера потрібно приймати на рівні провідних осіб в організації. Заслуговує на увагу спроба С. Маккарлі та Р. Лінча класифікувати волонтерів з точки зору управління їхньою діяльністю.

Автори групують волонтерів за ознакою «ті, хто потребує специфічного управління», а саме: волонтер на певній посаді; волонтер без визначеної посади; волонтер у консультативній раді; молодий волонтер; волонтер-професіонал; групи волонтерів; волонтери, які працюють під час певної події; волонтери похилого віку; волонтери з числа постійних працівників;

волонтери, яким потрібен перехідний період; волонтери, які мають постійне місце роботи; волонтери з числа умовно засуджених; волонтери, які надають послуги у громаді; волонтери, які отримують винагороди від уряду; волонтери-керівники [23].

У медіапросторі існує оригінальна асоціативна класифікація груп волонтерів, які можуть викликати труднощі в управлінні їхньою діяльністю, зокрема - "хитрий скаржник", який постійно скаржиться на те, що не може виконати свою роботу і висловлює невдоволення всім навколо. Цей тип волонтерів, незважаючи на інтенсивне навчання, не може визначитися з видом волонтерської діяльності і відмовляється від кожної запропонованої роботи, не маючи сміливості спробувати її виконати; Волонтер-цуценя - людина, яка є досить доброзичливою, але мінливою у своїх інтересах. Такий волонтер постійно захоплюється новими видами діяльності, не доводячи до кінця розпочату роботу; Волонтер-мрійник - зазвичай незадоволений якістю послуги чи продукту, оскільки має власне бачення покращення діяльності чи послуги.

Однак найчастіше ця ідея покращення є недосяжною та нереалістичною; Волонтер-потребувач - це людина, яка характеризується підвищеними комунікативними навичками та готовністю говорити про свою проблему; Волонтер-начальник диктує умови роботи або намагається досягти спільного рішення, займаючи лідерську позицію. Якщо не враховувати його бажання бути лідером, він почне виконувати роботу самостійно, збираючи навколо себе однодумців. Існує ризик, що в якийсь момент він може підірвати авторитет керівника волонтерської програми, перебравши на себе всю повноту влади; волонтер "можливо, пізніше" - це той, хто прагне почати роботу, але майже ніколи не встигає її завершити вчасно. Такий волонтер завжди покладається на інших, які допоможуть йому завершити роботу; найгірший волонтер-кошмар - це людина, яка втілює в собі кілька з перерахованих вище типів, або навіть їх суміш. Така людина абсолютно не придатна до волонтерства і створює багато проблем для волонтерського менеджера.

Вочевидь, що з наукової точки зору подібна класифікація є умовною, але цілком прийнятною для керівника волонтерської програми. Дослідники Ю. Аксенова, А. Вербицький та П. Гамольський виокремлюють волонтерські групи, беручи за основу класифікаційну ознаку «мотивація до волонтерської діяльності»: раціональні; емоційні; моральні. Відповідно автори виділяють два типи волонтерів: на тривалий термін (волонтер є прибічником певної проблеми чи організації і зазвичай керується раціональними мотивами); на короткий термін (волонтеру властива не надто глибока зацікавленість в організації або проблемі, він віддає перевагу чітко визначеному виду роботи, обмеженої діяльністю; основна мотивація - визнання його особистих досягнень).

Ще один підхід до класифікації волонтерів пропонують працівники громадської організації «Християнський дитячий фонд – Білорусь» [6]. Ідею автори запозичили у соціальних працівників США. Цей підхід базується на врахуванні особистісних характеристик людини. Вони пропонують об'єднати волонтерів у три групи: 1) особи, які досягають успіху; 2) комунікабельні люди; 3) енергійні люди.

На думку авторів, представники першої групи досить організовані, працюють для досягнення певної мети. Однак вони потребують постійних орієнтирів та невеличких інструкцій, щоб бути переконаними у правильності обраного шляху. Такі люди люблять змагатися, вирішувати проблеми та долати попередні рекорди. Ці волонтери можуть добре працювати самостійно, виконувати важливу роботу, готувати доповіді, організовувати заходи, кампанії з залучення нових волонтерів. Представники другої групи (комунікабельні люди) віддають перевагу загальній роботі. Вони мотивуються можливістю налагодження стосунків з оточуючими. Такі волонтери бажають усім щастя, цікавляться тим, як інші почувають себе в організації, переймаються думкою інших що до своєї персони. Вони добре працюють під керівництвом доброзичливих людей здатні до роботи з клієнтами. Ці волонтери прагнуть бути членами групи, яка опікується проблемами

покращення роботи, вивчення умов життя, розробки планів допомоги, залюбки працюють у дитячих будинках, інтернатах для людей похилого віку, влаштовуючи концерти, презентації, свята тощо. Люди, які складають третю групу, працюють так, аби власним прикладом активізувати інших.

Вони прагнуть впливати на події в організації, сприймають себе як волонтерів на тривалий період часу, схильні до прогнозування та ретельного планування власної діяльності. Вони можуть працювати як самостійно, так і в групі. Ці волонтери мають гарну інтуїцію, «відчувають інформацію», необхідну для успіху. Енергійні люди люблять вирішувати багато проблем, бути менеджерами, надихати інших, використовувати усі свої можливості, публічно виступати, давати інтерв'ю у ЗМІ, керувати заходами, які викликають зацікавленість громадськості, та великою кількістю людей [6].

РОЗДІЛ 2. СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ ПРАКТИКИ ВОЛОНТЕРСТВА ТА БЛАГОДІЙНОСТІ ЯК ФОРМИ ГРОМАДЯНСЬКОЇ АКТИВНОСТІ ЗА УМОВ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ УКРАЇНИ З РФ.

2.1. Соціально-гуманітарні виклики війни

Людство, ґрунтуючись на гуманізмі, намагалося обмежити елементи та організацію збройного насильства, але саме останнє Росія спрямувала проти України. Багато людей в Україні та на Заході загалом не вірили, що в 21 столітті можлива велика європейська континентальна війна.

Однак вранці 24 лютого 2022 року мешканці українських міст Києва, Сум, Харкова, Чернігова, Івано-Франківська, Маріуполя, Мелітополя та інших прокинулися від вибухів ракет. Російська армія бомбардувала аеропорти та об'єкти критичної інфраструктури. Це був початок російської агресії проти суверенної України.

Як заявляють самі окупанти, Україна неможлива як національна держава, а українці – це антиросійський конструкт, який не має власної субстанції. Тому денацифікація України означає її неминучу деукраїнізацію та деєвропеїзацію. Покаранням для українців є тягар війни, перевиховання, яке досягається шляхом ідеологічних репресій (придушення), жорсткої цензури не лише в політичній сфері, а й у культурній та освітній. Це концепція знищення української держави та української ідентичності.

Це означає, що всі наші демократичні здобутки і всі наші амбітні плани були повністю зруйновані 24 лютого. Ми на власні очі побачили, що під гвинтівкою російського солдата не діють жодні міжнародні закони.

Сьогодні на території нашої суверенної держави України расистська навала руйнує цінності людяності, поваги до життя, справедливості, демократії, верховенства права та прав людини, які є основою існування цивілізованого світу в 21 столітті.

Путін, уявивши себе намісником Бога на землі, розпочав неспровоковану агресію проти моєї Батьківщини. Він узурпував право вирішувати, кому жити, а кому вмирати, вирішивши, що понад 100 000 жителів сусіднього міста Маріуполя не мають права на життя. Він також позбавив права на життя мешканців Бучі, Гостомеля, Волновахи, Сєвєродонецька, Ізюма, Куп'янська та багатьох інших міст України, тимчасово окупованих його армією вбивць, гвалтівників і грабіжників.

Це він віддає злочинні накази про взяття в полон цивільних осіб, заборону будь-яких релігійних організацій, окрім Російської Православної Церкви, переслідування духовенства та паломників. Це він санкціонує акти насильства і мародерства, дозволяє виселяти людей з їхніх домівок.

Ця реальність схожа на фантастичний фільм, в якому світ Добра межує зі світом Зла, а між ними - барикада і паркан. Сьогодні цією барикадою між Добром і Злом є моя Батьківщина. Саме вона рятує європейське Різдво від вбивств, спалень і бомбардувань расистськими ракетами і безпілотниками. І саме в Україні понад 500 дітей не отримали новорічних подарунків, а для 1000 українських дітей найкращим новорічним подарунком було позбутися каліцтва і жити повноцінним життям.

Важко повірити у 21 столітті, але понад 100 000 мирних українців більше ніколи не почувуть новорічних побажань і не побачать новорічних феєрверків. Для мільйонів українських родин, які залишаються в Україні, найкращим подарунком є електрика, опалення та вода. Внаслідок численних російських ракетних обстрілів енергетичної інфраструктури життя українців перетворилося на боротьбу за виживання. Приготування їжі, хатню роботу та догляд за дітьми можна робити за розкладом лише кілька годин на день, коли є електрика, вода та опалення. Тобто, якщо пощастило і немає обшуку, а квартиру не зайняли солдати-рашисти.

Якщо в республіках колишньої Югославії, наприклад, навіть винищення населення було "вибірковим", зачіпаючи переважно працездатних чоловіків у

віці 14-65 років, то в Україні окупанти на окупованих територіях намагалися вбивати українців без розбору.

Так, при звільненні Куп'янська українські військові виявили розстріляних у автоколоні цивільних: з 22 осіб вбито 13 дітей та вагітну жінку. У братських могилах Бучі, Куп'янську, Ізюму, Маріуполя серед звірськи замучених навмисно більше 90% були цивільні всіх вікових категорій та діти, починаючи від немовлят.

Катівні росіян у районах Харківської області із православними іконами на стінах морально ганебні, не відповідають Заповідям Священного писання, але це задокументований факт воєнних злочинів для майбутнього Міжнародного кримінального суду, передбаченого міжнародним правом.

Символи «Буча», «Маріуполь», «Лиман» охопили сумом всю нашу країну, виявили антилюдяну сутність російської військової акції в Україні не у абстрактній формі, бо ненависть до противника як до людини, є патологією, вона мала місце у Освенцимі, Аушвиці та у всіх інших концтаборах німецького фашистського режиму та сталінських «Гулагах». Сам смисл російської агресії у організації «роботи» машини знищення українства, створеної ще за сталінських часів. Ця машина формування патологічної ненависті без всякого розумного обґрунтування до іншої етнонаціональної спільноти, названої «братським народом». Ненависть до українців, задрість на побутовому рівні до досить заможного і вільного життя "хахлів", ідеологічна обробка пересічних росіян і військових на засадах "русского мира" трансформувалися і синтезувалися в гнів "нових варварів".

Таким чином, расизм відкрив новий акт воєнних трагедій, в якому, за влучним висловом Президента України В. Зеленського, звертаючись до учасників Форуму з питань права і війни (Париж, вересень 2022 р.), агресор намагається "зруйнувати саму основу нашого життя" [16]. Війна залишає по собі безліч скалічених життів. Лише одна мить може знищити все хороше в людині, назавжди зламати її волю, розтоптати мрії, позбавити планів...

Який вихід з війни? Наші європейські та американські партнери рекомендують переговори. Але ми пояснюємо всьому світу, що будь-які переговори з Путіним - це лише черговий привід для ескалації. Як тільки він убив 100 000 людей у Маріуполі, з ним почали вести переговори. Це легітимізувало дії терориста, додало йому рішучості та впевненості. Терор стає кривавішим!

Ми все частіше чуємо, що деякі політики бояться перемоги України і "приниження Путіна". Що для нас означає перемога? Перемога України - це перемога всього цивілізованого світу, перемога принципу "Ніколи знову", перемога принципу "Ніяких нових диктаторів - Гітлерів і Путіних", перемога світу добра над світом зла, перемога загальнолюдських цінностей, демократії, верховенства права над тиранією і терором.

Саме тому українці вигадали чудове гасло: скоро переможемо, потім відбудуємо, і ніколи не забудемо звірства рашистів і доблесних захисників українців.

Дійсно, проблема гуманізму-війни є дійсно складною, оскільки йдеться про внутрішню суперечність збройної боротьби як небезпечної форми соціальної практики, в якій соціально організоване вбивство ворожих людей нібито здійснюється на благо інших людей, занурених в атмосферу ейфорії перемоги і ненависті. Ще до епохи масових воєн, які стали прикладом масового винищення, Лао-цзи зазначав, що "радість перемоги - це злочин" [22]

Загальновідомо, що російська окупаційна влада заперечує європейський вибір України та незалежну Українську державу як націю, а мультикультурна українська нація розглядається окупантами як антиросійський конструкт, що не має власного змісту. Тому денацифікація України означає її деукраїнізацію та деєвропеїзацію. А досягти цього, на думку расистів, можна за допомогою ідеологічних репресій (придушення) та жорсткої цензури в усіх сферах життя.

Через своє важливе стратегічне розташування (перетин європейських автомагістралей та наявність залізничної лінії міжнародного значення до окупованого Кримського півострова) українське мультикультурне місто

Мелітополь з 25 лютого 2022 року перебуває під тимчасовою окупацією в результаті російської військової агресії. Ці складні дні продовжують випробовувати на витримку і стійкість, єдність і взаємодопомогу, мудрість і виваженість усю багатонаціональну громаду міста, яка налічує близько 100 національностей та етнічних груп, серед яких вкоренилися глибокі, вікові традиції добросусідства і взаємоповаги.

У перші дні, коли російські війська увійшли до Мелітополя, мешканці зустріли їх мирними протестами. Мешканці стихійно організовували проукраїнські мітинги з посланнями до російських солдатів: "Ідіть додому!", "Вам тут не раді", "Нас не треба звільняти", "Ми не хочемо жити в "руському мирі".

І так мелітопольці виходили щодня, поки їх не взяли в полон і не відправили в катівні. Так 2 березня російські військові відкрили вогонь по мирних демонстрантах, троє людей були поранені, один з них з вогнепальним пораненням в коліно. 4 березня росіяни захопили телевежу в Мелітополі та увімкнули російське телебачення. 5 березня відбувся ще один мирний мітинг з вимогою, щоб російські військові залишили місто. Росіяни відкрили вогонь у повітря, але це не зупинило протестувальників.

Почалися численні викрадення: 11 березня 2022 року було викрадено міського голову Івана Федорова, 12 березня - активістку Ольгу Гайсумову, а 13 березня росіяни викрали голову районної ради Сергія Прийму. Серед захоплених - кримськотатарська активістка та директорка краєзнавчого музею Лейла Ібрагімова, пастор і громадянин США Дмитро Бодю, місцеві активісти та громадяни Ізраїлю сім'я Кумок, батько польки Світлани Залізецької, волонтер і викладачі педагогічного університету Ярослав Попенко та Володимир Воронка. На сьогоднішній день в Мелітополі викрадено і утримується понад 400 осіб, і доля переважної більшості з них досі невідома.

Що відбулося в соціальному та культурному житті тимчасово окупованого Мелітополя за останні місяці?

У культурно-освітній сфері окупаційна влада міста заборонила як державну мову, так і мови національних спільнот, змусивши школи та дитячі садки перейти на російську мову та російські програми. У місцевому музеї почали створювати "нові експонати", які спотворювали справжню історію та культуру міста, називаючи наш край частиною Малоросії або Новоросії. З музею також забрали скіфське золото, яке було культурною перлиною міста.

Росіяни перетворили медичні заклади на військові шпиталі - 90 відсотків лікарень надають допомогу лише пораненим пацієнтам.

Щоб заблокувати доступ до інформації та обмежити спілкування патріотів, окупанти відключили в місті мобільний зв'язок та інтернет. В інформаційному просторі міста почали поширювати пропагандистські листівки про так звані "блага" окупаційної влади, а медіа-простір заповнили лише російські телеканали. Були створені власні проросійські канали в соціальних мережах: "Вежливые и заботливые", "Новый Мелитополь", "Информация для жителей Мелитополя и области" тощо.

Посилаючись на репресії, гуманітарну катастрофу, блокування окупантами українських гуманітарних конвоїв, психологічний стрес та життя під дулом автомата, мешканці Мелітополя почали залишати місто.

Так, на початку квітня, коли не було гуманітарних коридорів, більшість з них, як і мешканці Маріуполя, намагалися виїхати за кордон через анексований Крим до Грузії, Естонії, Туреччини тощо. Комусь це вдалося, комусь довелося повернутися до Мелітополя... Водночас, майже все населення, яке залишилося на тимчасово окупованих територіях, зараз живе в постійному стресі, відчуває страх і тривогу, паніку, виснаження, розруху тощо.

За словами мера Мелітополя Івана Федорова, нацисти розпочали новий виток терору - утримують мешканців, які хочуть виїхати з окупації, на примусових "новорічних канікулах". За останній тиждень окупанти відпустили до Запоріжжя лише 174 людини з окупованих територій чотирьох областей - Запорізької, Херсонської, Донецької та Луганської. А станом на 15

грудня і за три дні з-під окупації не було звільнено жодної людини [30]. У такій ситуації мешканці, які залишилися в тимчасово окупованому місті, збиралися на своїх мікротериторіях і зміцнювали сусідські зв'язки на вулиці, у дворах багатоповерхівок. Таким чином вони допомагали сусідам і поширювали корисну інформацію та новини із зони бойових дій.

Іншим способом протидії був саботаж, відмова від співпраці, переховування міської техніки, комп'ютерів, документів тощо. Одним із завдань окупантів було розпочати навчальний процес у школах російською мовою та за російськими програмами. З цією метою почалися залякування директорів шкіл, четверо з них були викрадені. Однак жоден директор не погодився стати співавтором, і всі написали заяви про звільнення. Таким чином, окупанти не змогли "показати картинку" для російської пропаганди на телебаченні, що в окупованих містах всі "щасливі"

Крім того, зазначимо, що за десять місяців окупації ніхто добровільно не вийшов на мітинг на підтримку російських окупаційних військ. Мелітопольці однозначно виступили за незалежну Україну!

Мешканці багатокультурного Мелітополя намагаються проявляти емпатію, взаємодопомогу, громадянську активність, впевненість у собі, обмінюються знаннями та навичками, намагаючись консолідувати мультикультурну громаду та демонструють ознаки мобілізованої солідарності.

Прикладом цього є регулярні спільні молебні, які організують представники різних конфесій (римо-католики, греко-католики, молодики, протестанти, звісно, без московської церкви) на головній площі міста. Також священники, керівники та представники національно-культурних товариств допомагають біженцям з Бердянська та Маріуполя (більшість з них роми), які не можуть виїхати на підконтрольну Україні територію. Мешканці також долучаються до волонтерської діяльності. З перших днів окупації в місті було створено три центри волонтерської допомоги, які допомагають

малозабезпеченим і нужденним людям. Підприємці також допомагають жителям, які постраждали від ракетних і бомбових обстрілів.

Наразі всі мешканці Мелітополя та Мелітопольська міська рада вірять у повернення до неокупованого Мелітополя та працюють над цим. Однак ми знаємо, що нам доведеться зіткнутися з серйозними гуманітарними, економічними та правовими проблемами. Расизм довів, що він здатен лише руйнувати. Так було в окупованих Ізюмі, Херсоні, Ірпені, Бучі та багатьох інших містах, звільнених Збройними силами України. Однак ми не боїмося труднощів і як ніколи об'єднані для перемоги, адже сила одностайності веде суспільство до порятунку і реалізації спільної справи. Філософія нашого успіху - терпіння. Ми віримо в мирне європейське майбутнє України та нашого рідного міста. Світ добра рішуче переможе світ зла. Ми переможемо разом!

Наша перемога ґрунтується на протистоянні агресивним силам без милосердя і людяності в культурі миру (А. Швейцер), на вірі в справедливість світового порядку і силу добра.

Віра в перемогу України і вся робота, спрямована на її наближення, є головним пріоритетом для всіх українців і особливо для мелітопольців [35, 38].

2.2. Взаємодія держави та громадянських форм активності у формі благодійності та волонтерства у воєнний час.

Від початку масштабного вторгнення український громадський сектор одним із перших почав оперативно реагувати на гуманітарні потреби населення: волонтери та благодійники змогли налагодити логістичні ланцюги для доставки товарів першої необхідності в окуповані громади, організувати допомогу в евакуації, забезпечити продуктами харчування та медикаментами, підтримати ВПО тощо.

Кількість запитів на швидке гуманітарне реагування спонукала до реєстрації нових благодійних організацій - у 2022 році було створено 6367 благодійних організацій (у 2021 році - 830), але кількість новостворених

громадських організацій є значно меншою, а темпи їх утворення навіть сповільнилися - у 2022 році було зареєстровано 2760 громадських організацій (у 2021 році - 4360). Деякі з цих організацій ефективно працюють у гуманітарному секторі, тоді як інші, не маючи досвіду та підтримки, не можуть розкрити свій потенціал та розбудувати інституційну спроможність організації.

За рік роботи були напрацьовані певні механізми співпраці з партнерами та людьми, які потребують допомоги, інтенсивно розвиваються горизонтальні контакти. Наприклад, Фонд громади Подолу, член Національної мережі розвитку місцевої благодійності, спільно з міською радою та бізнесом створив Вінницький гуманітарний хаб. Всього за 180 днів роботи центр прийняв 1007 тонн гуманітарної допомоги з 16 країн світу та задовольнив 1516 запитів на допомогу. Допомога розподіляється відповідно до запитів партнерських організацій серед найбільш нужденних людей у трьох областях - Вінницькій, Харківській та Донецькій.

Чи всі інші гуманітарні кейси однаково успішні? Зрозуміло, що не всі новостворені організації залишаться життєздатними і зможуть виконувати свої статутні завдання, але існують також серйозні ризики для існуючих організацій і місцевих фондів через складні процедури доступу до фінансування, тривалі процедури затвердження проектів, бюрократичні перепони на шляху реалізації проектів і використання грантів.

За даними соціологічного опитування, новостворені організації стикаються з труднощами у здійсненні своєї діяльності, пов'язаними з такими аспектами: фінансове забезпечення; наявність офісного приміщення, електрики, Інтернету; технічне забезпечення (приміщення, оргтехніка, транспорт тощо). Для організацій, які працюють вже тривалий час, основними викликами є: безпека команди організації; пошук шляхів ефективної взаємодії з партнерами; втрата фінансової підтримки з боку донорів.

До вторгнення культура, спорт і туризм (36,0%) та освіта (29,1%) були найчастіше згадуваними пріоритетами для ОГС та РБО, тоді як зараз вони згадуються рідше (на 8,8% та 5,3% відповідно).

Натомість допомога військовим та жертвам російської агресії тепер є пріоритетом для 43% ОГС та організацій, що на 21,3% більше для допомоги збройним силам та на 25,7% для допомоги жертвам війни та ВПО. Серед новостворених ОГС/ОГО 65,1% зосереджені на допомозі армії, а 61,8% - на допомозі жертвам війни. Зокрема, 42,1% пояснюють свій вибір актуальністю цього напрямку, 29,7% вважають, що існує нагальна потреба в таких організаціях, а 19,4% обрали цей напрямок тому, що він пов'язаний з допомогою державі у ліквідації наслідків війни.

Переважна більшість (80,8%) вважають, що діяльність їхніх організацій в умовах війни є переважно або повністю актуальною. Загалом 89,0% високо оцінили важливість діяльності своєї організації після закінчення війни в Україні. Лише чверть (24,7%) ОГС, які розпочали свою повномасштабну діяльність до війни, продовжили працювати у своїх звичних сферах після початку вторгнення. Водночас 18,8% організацій переорієнтували свою діяльність відповідно до нових викликів, а більшість (56,4%) ОГС поєднують пріоритети своєї довоєнної роботи з новими напрямками.

Лише 14,3% організацій вважають, що потрібно переорієнтувати свою діяльність в умовах війни, тоді як 78,9% вважають, що цього робити не потрібно, а 61,6% представників ОГС та ІГС переконані, що потрібно розвивати додаткові напрямки діяльності в умовах війни. З Топ-10 напрямків діяльності ОГС та ІГС до та після повномасштабного вторгнення: Допомога військовим, ветеранам 21,9% -> 43,2% (зростання) Допомога жертвам війни та ВПО 17,5% -> 43,2% (зростання) Культура і спорт, туризм 36,0% -> 27,2% (зменшення) Освіта 29,1% -> 23,8% (зменшення) Правова допомога 17,1% -> 14,7%* Захист прав людини 15,2% -> 13,3%* Допомога вразливим групам, людям з особливими потребами 11,5% -> 12,0%* Екологія 14,7% -> 10,3%* Соціальне підприємництво 10,7% -> 8,4%* Дослідження та аналіз, консалтинг

9,8% -> 7,9%*. 9 Серед найчастіше згадуваних сфер були Допомога військовим (18,0%) та робота з внутрішньо переміщеними особами (17,3%) [11].

У 2022 році в Україні працює 690 гуманітарних організацій, які, на жаль, не завжди мають розуміння місцевого контексту на місцевому рівні.

Тому, перш ніж надавати допомогу, необхідно ідентифікувати потенційних бенефіціарів, а не "професійних отримувачів допомоги", та визначити, які першочергові потреби людей необхідно задовольнити, і це ефективно можуть зробити місцеві організації.

Політика міжнародних фондів чітко визначає цільову групу, з якою вони будуть працювати. Однак існують виняткові випадки та ситуації, до яких потрібно ставитися як до винятків, і не всі члени цільової групи потребують допомоги. Тому важливою є плідна співпраця з громадськими організаціями, які мають досвід у цій сфері, знають громаду та її місцеві особливості.

Отримана інформація про потреби постраждалих від війни потребує швидкого реагування, а не сходів бюрократичних залежностей. Міжнародні фонди дійсно хочуть нам допомогти, але без детального дослідження витрачають гроші, час і неефективно використовують людські ресурси, не вирішуючи проблему. Це призводить до логічного запитання: "Якщо ви хочете допомогти, чому б не зробити це правильно, з користю?".

Громадські організації розробили низку пропозицій щодо покращення якості взаємодії з донорами та ефективності їхньої співпраці. Бюрократичні перепони в процесі підготовки грантових заявок призводять до втрати ресурсів ОГС і не забезпечують дотримання основоположного принципу гуманітарного реагування - ефективності та своєчасності.

Організації громадянського суспільства, особливо ті, що не мають досвіду роботи в гуманітарних проектах, потребують менторської підтримки з боку міжнародних організацій. Крім того, проекти гуманітарної допомоги мають включати компонент підтримки розбудови спроможності ОГС. Однак

слід розуміти, що довіра міжнародних інституцій має бути забезпечена механізмом перевірки спроможності ОГС працювати з грантовими коштами.

Українські ОГС мають унікальний досвід роботи в умовах війни, тому ним варто ділитися з широкою українською та міжнародною спільнотою.

Місцеві ОГС знають принципи роботи в надзвичайних ситуаціях для досягнення кількісних та якісних показників, вміють розставляти пріоритети в умовах постійних змін та знаходити альтернативні шляхи вирішення проблем.

Обираючи поточну модель фінансування потреб, міжнародні організації, як правило, орієнтуються на свою місію та цілі, але без розвитку потенціалу місцевого громадського сектору неможливо розвивати місцевий громадський сектор [12].

Найм працівників Компанії з багаторічною історією набагато рідше наймають нових працівників на регулярній основі або навіть для конкретних потреб після початку повномасштабного вторгнення, ніж до нього. Якщо до війни близько половини компаній проводили такі заходи з КСВ час від часу, то після початку вторгнення їхня частка скоротилася до 21,9%. Такі зміни можуть спричинити перенапруження та вигорання постійного персоналу організації, особливо в контексті безпекових викликів та постійного стресу.

Приблизно третина організацій громадянського суспільства, які працювали до 24.02.2022, мали волонтерські програми до вторгнення, і ця ситуація мало змінилася з початком повномасштабної війни. Новостворені організації більше покладаються на залучення волонтерів, оскільки 47,1% з них повідомили про наявність волонтерських програм та політик.

Поточні партнерства та співпраця організацій громадянського суспільства, які були активними станом на 24.02.2022, майже не змінилися з початку війни. Серед цих організацій 16,2-16,8% постійно залучали інші благодійні фонди/організації громадянського суспільства до повномасштабної співпраці до та після вторгнення. Водночас серед організацій, що існують тривалий час, спостерігається незначне зменшення проектних партнерств

порівняно з періодом до окупації - з 49,5% до 42,4%. Серед новостворених організацій лише 30,2% зазначили, що не залучають інші організації громадянського суспільства/НУО до співпраці, тоді як 28,9% роблять це регулярно, а ще 40,9% - на проектній основі.

Поточна співпраця з бізнесом не дуже поширена серед організацій, що працюватимуть до 24.02.2022 р. До війни вона становила 8,2%, а після вторгнення - 7,3%, що є незмінним показником. А от ситуативна проектна співпраця цих організацій з комерційними компаніями суттєво знизилася - з 40,4% до 28,3%. Водночас новостворені ОГС співпрацюють з бізнесом більш регулярно (10,3%) і мають приблизно стільки ж спільних проектів з комерційними компаніями (29,5%), як і давно існуючі ОГС. ОГС/Громадські організації, створені після повномасштабного вторгнення.

Співпраця ОГС, незалежно від часу реєстрації, з впливовими особами та медійними персонами є досить рідкісною і не перевищує 5%.

Хоча міжнародна співпраця входить до 5 пріоритетних напрямів діяльності організацій, практичних кроків у цьому напрямку зроблено небагато. Серед організацій громадянського суспільства, які діяли до вторгнення, 62,5% до початку повномасштабної війни та 60,3% після її початку не намагалися залучити до своєї діяльності людей/організації з-за меж України. Серед новостворених організацій цей показник значно нижчий - 40,9%, що означає, що нові ОГС активніше шукають міжнародні партнерства з самого початку своєї діяльності. Найчастіше українські ОГС намагаються залучити міжнародні громадські та благодійні організації. До війни такі спроби робили 22,6% організацій, а після початку вторгнення - 23,7% давно існуючих організацій. Серед новостворених організацій таких спроб було 35,3%. Спроби залучити міжнародних волонтерів також відносно частіші. До війни такі спроби робили 15,0%, а після початку вторгнення дещо більше - 22,5% давно існуючих організацій. Серед новостворених організацій таких спроб було 35,5%. Звернення до інших міжнародних партнерів є менш поширеним, хоча можна відзначити, що майже кожна десята новостворена

ОГС/БО намагається співпрацювати з іноземними комерційними організаціями, що є вищим показником, ніж серед українських ОГС/БО, які працюють у громадському секторі вже тривалий час.

Отримання запрошень до співпраці є досить поширеною практикою серед організацій громадянського суспільства, про що заявили більше половини респондентів. Вторгнення, схоже, негативно вплинуло на активність цієї сфери. Відсоток тих, хто отримував такі запрошення до співпраці серед давно існуючих організацій громадянського суспільства, з початку повномасштабної війни знизився з 66,0% до 53,4%. Новостворені НУО отримують дещо більше запрошень до партнерства (59,3%) під час війни, що може бути пов'язано з тим, що їхня основна діяльність від початку була "заточена" під умови війни, на відміну від тих організацій, які працюють вже давно і мають дещо інші пріоритети.

Порівняно з партнерськими ініціативами в громадському секторі, частка організацій, які отримували запрошення до співпраці від органів державної або місцевої влади, видається меншою як до вторгнення, так і особливо під час воєнного стану. Це стосується як новостворених організацій, так і тих, що працюють вже тривалий час.

Організації, які працюватимуть до 24.02.2022, помірно оцінюють налагодження контактів з владою в рамках спільного подолання наслідків війни, причому співпраця з місцевою владою оцінюється вище, ніж з центральними органами влади. Загалом 28,8% ОГС вважають, що їм вдалося налагодити контакти з центральними органами влади дуже добре/добре, а з місцевими органами влади - 45,6%. Ці контакти були оцінені як середні 27,0% для центральних органів влади та 26,0% для місцевих органів влади відповідно. Погані/дуже погані контакти та співпрацю у спільному подоланні наслідків війни мали з центральними органами влади 44,2% респондентів, а з місцевими органами влади - 28,4% організацій громадянського суспільства. Співпраця з органами влади новостворених організацій не оцінювалася, оскільки деякі з них були створені нещодавно і тільки розпочали свою

діяльність. Пропозиції щодо проектної співпраці під час війни для допомоги Збройним силам України отримали 41,4% повноцінно діючих до війни організацій громадянського суспільства та 48,3% новостворених організацій. Дещо частіше надходили пропозиції щодо проектної співпраці, спрямованої на допомогу категоріям населення, які постраждали від війни. Про це повідомили 47,9% давно існуючих організацій та 54,5% організацій громадянського суспільства, створених в умовах повномасштабної війни. Цікаво, що в обох випадках новостворені організації дещо частіше отримували пропозиції щодо проектної співпраці.

Прогнози на майбутнє суттєво не відрізняються залежно від того, як довго триватиме війна. Основна відмінність у взаємодії з владою, громадою та різними організаціями полягає в тому, що під час активних бойових дій населення в першу чергу хоче бачити задоволення базових потреб.

Після перемоги цей фокус буде більш активно зміщуватися на реалізацію проектів з відновлення країни. Більшість представників ОГС/ОГО планують продовжувати свої поточні проекти (допомога військовим, ВПО, гуманітарна допомога тощо). Щодо допомоги ВПО, то організації переважно планують поступовий перехід від задоволення базових потреб до психологічної допомоги, соціалізації та інтеграції в нові громади, розвитку професійних навичок тощо. НУО також планують поступово повертатися до своєї основної діяльності та розвиватися далі, якщо це можливо. Деякі з них планують провести стратегічні сесії у 2024 році, щоб переглянути пріоритети та спланувати майбутнє організації у світлі нових реалій.

РОЗДІЛ 3. ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ІДЕЙНО-ГУМАНІТАРНИХ ЗАСАД ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ «КАПЕЛАНСЬКИЙ БАТАЛЬЙОН МАРІУПОЛЬ» ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ (2014 – 2022 рр).

3.1. Ідейні засади діяльності «Капеланського батальйону Маріуполь» та їх значення для активізації громадянського спротиву російській агресії.

Капеланство – особливий вид діяльності, спрямований на допомогу людям, що перебувають та здійснюють свою трудову діяльність в особливих умовах, пов'язаних із ризиком для життя та здоров'я та зі значними фізичними та психологічними перевантаженнями шляхом надання їм допомоги за допомогою консультування, турботи та опіки; реабілітування завдяки донесенню духовних істин Божих заповідей священних писань.

Капелан – це особа, яка є громадянином України (або член ГО «Українське капеланство»), який є громадянином іншої держави, який на період свого капеланства в Україні присягається послуговуватися винятково законами України), уповноважена своїми конфесіями здійснювати душпастирську опіку віруючих та тих, хто добровільно прийшов до нього: військовослужбовців та представників силових структур і держустанов та членів їхніх сімей, осіб, що перебувають у місцях позбавлення волі та в лікувально-шпитальних закладах, мореплавців на судах, які відвідують українські порти (в тому числі під іноземним прапором, ветеранів армії та флоту, представників молодіжних організацій, спортсменів та людей, що працюють на підприємствах (чи в компаніях) і виявляють бажання здійснення над ними такої капеланської опіки[21,с.2].

В 2014 році Україна зіткнулася з нападом Росії, мирне населення та військові ще не знали що робити в такий складний період існування Незалежної країни. Україна потребувала людей які стануть та будуть підтримувати країну духовно, морального, та матеріально. Такими людьми стали військові капелани.

Військовий капелан – священнослужитель який здійснює душпастирство над військовими та, в більшості випадків, їх сім'ям та цивільними особам, які працюють для військових. У деяких випадках вони також працюють з місцевими цивільними особами у військовій зоні операцій.

Хоча термін капелан спочатку мав християнські корені, він загалом використовується у військових організаціях для опису всіх фахівців, спеціально підготовлених для обслуговування будь-яких духовних потреб, незалежно від релігійної приналежності. На додаток до надання душпастирської допомоги людям та підтримки їхніх релігійних прав та потреб, військові капелани також консультують представників виконавчої влади з питань релігії та етики з питань, які стосуються релігії. Вони також можуть налагоджувати зв'язки з місцевими релігійними лідерами, намагаючись зрозуміти роль релігії як чинника як ворожнечі та війни, так і примирення та миру.

Слід зазначити, що військові капелани зазвичай представляють релігійну чи віруючу групу, але працюють з військовослужбовцями будь-яких віросповідань.

Душпастирська опіка – це напрямок капеланської діяльності, спрямований на забезпечення релігійної, етичної, моральної, духовної підтримки, на сприяння формуванню особистої стійкості та належного духовного стану особового складу. Це вид пастирського служіння представника будь-якої конфесії, спрямований на духовну опіку та задоволення релігійно духовних потреб членів ГО «Українське капеланство». Душпастирська опіка громадян членами ГО здійснюється, виходячи з таких принципів: забезпечення конституційних прав громадянина на свободу світогляду і віросповідання; рівності членів усіх конфесій; пріоритетності правил закладів та установ, якими доведеться співпрацювати ГО «Українське капеланство»; невторчання капеланів у діяльність командування військових частин (підрозділів), виховних та лікарняних закладів; невторчання військового командування та цивільної адміністрації у внутрішні справи ГО

«Українське капеланство»; поваги, толерантного ставлення до представників інших конфесій та особисто один до одного; недопущення прозелітизму, під яким розуміються будь-які дії, за допомогою яких здійснюються спроби збільшити кількість власних віруючих за рахунок послідовників інших конфесій; узгодження всіх питань щодо використання будівель та приміщень, які збудовані (відновлені, пристосовані) для виконання культових потреб на території військових частин, пенітенціарних та госпітальних закладів, спортивних клубів, компаній, товариств і підприємств на основі толерантного ставлення до представників інших конфесій. Даний вид опіки церков і релігійних організацій у Збройних Силах України має тривалу історію [21,с.2].

Так, починаючи з 1992 року, на територіях військових частин відкривалися храми, створювалися синодальні відділи, набула певного поширення участь священників у військових церемоніях.

З початком збройної агресії російської федерації проти України душпастирська опіка військовослужбовців набула особливої актуальності. Підтримка морально-психологічного здоров'я воїнів, їх мотивації, задоволення духовно-релігійних потреб є однією з важливих складових успішного виконання бойових завдань.

Священнослужителі різних конфесій почали відвідувати зони ведення бойових дій. Вони приїздили туди як добровольці та волонтери для задоволення духовно-релігійних потреб і надання гуманітарної допомоги. При цьому їх статус не був формально визначений. Тому виникла гостра потреба в унормуванні питання перебування цих осіб у місцях дислокації військових частин та на бойових позиціях підрозділів.

Наприкінці 2021 року в Україні почав діяти Закон України Про Службу військового капеланства, яким було внормовано питання здійснення військової капеланської діяльності представниками релігійних організацій у підрозділах Збройних Сил України, Національної гвардії України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та Державної прикордонної служби України.

Через це, для організації заходів щодо задоволення духовно-релігійних потреб військовослужбовців Збройних Сил України, працівників та членів їх сімей у мирний і воєнний час, було утворено Службу військового капеланства як окрему структуру у складі Збройних Сил України, яка підпорядковується безпосередньо Головнокомандувачу Збройних Сил України.

Тобто в організаційно-штатні структури органів військового управління Збройних Сил України, з'єднань, військових частин, військових навчальних закладів, установ та організацій Збройних Сил України введено посади військових капеланів.

Для належної організації задоволення духовно-релігійних потреб здійснюється опитування військовослужбовців з метою урахування їх конфесійної приналежності та визначення відповідних квот конфесійного представництва військових капеланів у Збройних Силах України.

Відповідно до одержаної квоти конфесійного представництва військових капеланів, релігійні організації готують необхідну кількість священнослужителів та передають їм мандат на право здійснення військової капеланської діяльності, який виготовляється Державною службою України з питань етнополітики та свободи совісті (ДЕСС).

Право здійснювати військову капеланську діяльність припиняється шляхом відкликання ДЕСС мандата за підстав, що викладені у підзаконному нормативно-правовому акті.

За вимогами Закону, військовим капеланом може бути громадянин України, який є священнослужителем зареєстрованої в Україні релігійної організації, отримав мандат на право здійснення військової капеланської діяльності та уклав контракт про проходження військової служби на посадах офіцерського складу (суто на посадах Служби військового капеланства) з метою здійснення військової капеланської діяльності у підрозділах Збройних Сил України.

Водночас певна кількість священнослужителів-представників релігійних організацій й надалі допомагає нашим військовим капеланам у зоні

проведення бойових дій з метою забезпечення міжконфесійної злагоди та порозуміння у сфері організації заходів щодо задоволення духовно-релігійних потреб військовослужбовців Збройних Сил України, працівників і членів їх сімей.

Дехто з таких священнослужителів забезпечує душпастирську опіку, починаючи з 2014 року і мають помітні заслуги та великий авторитет серед захисників Українського народу.

Громадська організація «Українське капеланство» у своїй діяльності керується Конституцією України, Указами Президента України, чинним законодавством України цим Статутом, визначеними Україною нормами міжнародного права, українськими каталанська ми звичаями та традиціями, які не суперечить законом України. ГО «Українське капеланство» створена на невизначений термін [21].

Дана громадська організація створюється на принципах добровільності, гласності і законності та рівноправності своїх членів. ГО «Українське капеланство», згідно з Законом України «Про громадські об'єднання» No 4572-VI, діє на принципах добровільності, самоврядності, вільного вибору території діяльності, рівності перед Законом, відсутності майнових інтересів їх членів, прозорості, відкритості та публічності. «Українське капеланство» співпрацює з усіма фізичними та юридичними особами, зокрема з релігійними, державними та громадськими організаціями, які висувають перед собою завдання сприяти духовному здоров'ю українського суспільства.

Вона набуває статусу юридичної особи з моменту її державної реєстрації у порядку, передбаченому діючим законодавством України.

Головна мета діяльності ГО «Українське капеланство» - сприяння оздоровленню українського суспільства шляхом душпастирської опіки та сприяння забезпеченню релігійних потреб громадян.

Для досягнення поставленої мети ГО «Українське капеланство» ставить перед собою такі завдання:

- сприяння моральному, культурному та духовному відродженню народу Вами на засадах гуманності, братерства та солідарності і популяризація ідеї милосердя, доброти і співчуття у суспільстві;
- сприяння розвитку особи на засадах загальнолюдських цінностей християнської етики і моралі;
- сприяння поширенню високої духовної та моральної культури в житті суспільства, зокрема у виховній роботі серед молоді (соціальній реабілітації наркоманів та осіб, які зловживають алкоголем, матерів одначок, безпритульних дітей, сиріт, інвалідів, престарілих);
- сприяння різним виховним, лікарняним закладам та портам, капітанам суден;
- сприяння поширенню інших високодуховних та традиційних релігійних християнських цінностей серед громадян;
- сприяння поширенню гуманітарної, душпастирської, капеланської та просвітницької роботи серед ветеранів, військовослужбовців та членів їхніх родин;
- сприяння впровадженню душпастирських структур в українському суспільстві;
- сприяння у поширенні та реалізації міжнародного гуманітарного права;
- сприяння встановленню міжнародних зв'язків для обміну досвідом та співробітництва з аналогічними міжнародними неурядовими організаціями[21,с.3].

У 2018 році на базі “Українського капеланства” було відкрито відокремлений підрозділ громадської організації “Українського капеланство” в місті Маріуполь Донецької області[5].

Щодо самої історії виникнення громадської організації «Капеланського батальйона Маріуполь», будемо спиратися на спогади командира батальйону Хомяка Альберта Михайловича:

«У 2014 році, внаслідок конфлікту на сході України, ситуація у Донецькій та Запорізькій області була складною. Багато людей були вимушені покинути свої домівки та шукати притулку в інших регіонах. Мирне населення в Україні 1-й раз зіткнувся з терміном військовий капелан. У такому складному часі, релігійні діячі, грали важливу роль у наданні психологічної і духовної підтримки людям.

Капелани, працюючи від імені своїх релігійних громад, надавали допомогу тим, хто переживав труднощі, незалежно від їх віросповідання. Вони працювали з військовослужбовцями, внутрішньо переміщеними особами, постраждалими та усіма, хто потребував духовної підтримки.

Капелани молились, слухали людей, допомагали вирішувати психологічні проблеми та вносили вагомий внесок у відновлення морального духу громад. Завдяки їхній роботі й допомозі вихідцям з зони конфлікту, багато людей знайшли силу та надію на краще майбутнє. Капеланство у Донецькій та Запорізькій області у 2014 році було значною мірою спрямовано на надання підтримки, віри та надії у складні часи.

Спочатку, було ну дуже важко, розповідає Альберт. Я їздив тільки зі своїми синами, відвозив гуманітарну допомогу, спілкувався з людьми, молився приймав сповіді, також рили окопи з військовими. На той час, ми жили у Маріуполі і знаходились дуже близько к лінії фронту. І спочатку ми не належали ні до якого батальйону, були як волонтери, нам запропонували доєднатися до батько організації “Українське капеланство”. Ми приєдналися і працювали в одній громадських організації. В статуті громадської організації “Українське капеланство” описується що таке капеланство, хто такий капелан, та що таке дуже пастирська опіка».

Громадська Організація «Капеланський Батальйон «Маріуполь» є добровільним об’єднанням фізичних осіб, створеним для здійснення та захисту прав і свобод людини та громадянина, задоволення суспільних, зокрема, економічних, соціальних, культурних, освітніх та інших інтересів своїх членів та/або інших осіб, сприяння патріотичному вихованню молоді;

всебічна допомога та сприяння релігійним організаціям; сприяння активному відпочинку дітей та молоді; сприяння розвитку внутрішнього туризму з України.

Метою Організації є: надання допомоги Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, правоохоронним спеціальним органам, органам цивільного захисту, добровольчим формування територіальних громад, іншим особам, які забезпечить національну безпеку і оборони відсич і стримування збройної агресії іноземної держави, а також особам, які постраждали чи можуть постраждати від такої зброї агресії [31,с.1].

Серед основних напрямків діяльності Організації слід назвати такі: сприяння всебічній підтримці, у тому числі психологічній, моральній, релігійній громадян , які постраждали внаслідок війни; всебічне допомога та сприяння релігійним організаціям; сприяння патріотичному вихованню молоді; сприяння активному відпочинку дітей та молоді; сприяння розвитку внутрішнього туризму з України; організація масових заходів з фізичної підготовки; організація, утримання та облаштування кемпінги та кемпінгових зон; організація проведення та фінансування спортивно-оздоровчих розважальних та туристичних таборів для дітей і молоді як у спеціально відведених місцях туристичних базах санаторіях тощо так і не пересічні місцевості ліс гори водойми тощо з урахуванням всіх норм безпеки та законодавства активна участь у значущих для суспільства заходах ти протестах; підготовка та пошук кадрів для реалізації проектів різного спрямування, залучення широких кіл активного суспільства до співпраці, допомога в реалізації громадських ініціатив особам, що мають відповідні ідеї, залучення інвестицій в регіон: правозахисна діяльність, громадський контроль за резонансними та значущими для суспільства судовими процесами тощо; сприяння органам влади та органам місцевого самоврядування в розробці та реалізації справедливої соціальної політики, яка б захищала інтереси захисту осіб з інвалідністю внаслідок війни та збройних конфліктів, ветеранів мина та збройних конфліктів, учасників антитерористичної операції на сході України,

членів їх сімей, та членів сімей загиблих воїнів; надання всебічної моральної та матеріальної допомоги членам добровольчих військових формувань, військовослужбовцям Збройних сил України, учасникам підрозділів територіальної оборони України, працівникам Міністерства Внутрішніх Справ України, працівникам Служби Безпеки України, волонтерам, особам з інвалідністю внаслідок війни та збройних конфліктів, ветеранам війни та збройних конфліктів, учасникам антитерористичної операції на сході України, членам їх сімей, та членам сімей загиблих воїнів; налагодження та розвиток зв'язків із іншими громадськими організаціями в Україні та поза її межами; створення сприятливих умов для розвитку культурної, духовної та фізичної сфер життя населення, а також для самореалізації кожної людини, що викликає підвищення працездатності населення та зниження злочинності і алкогольної та наркотичної залежності; залучення різноманітних верств населення до регулярних оздоровчих занять, організація фізкультурно-спортивної та психологічної роботи з населенням, поєднання масових та індивідуальних форм організації фізкультурно-спортивної та духовної роботи в організаціях та підприємствах, за місцем проживання та масового відпочинку населення; сприяння проведенню спортивних, туристичних та духовних зустрічей; сприяння організації обладнанню та утриманню культурно-розважальних, фізкультурно-оздоровчих спортивних споруд, за місцем проживання та в місцях масового відпочинку населення; підтримка проектів будівництва нових, реконструкції і капітального ремонту діючих культурно-розважальних та спортивних споруд, а також багатофункціональних майданчиків на території України; допомога організації закупівлі матеріалів та обладнання для проведення роботи з будівництва нових, реконструкції і капітального ремонту діючих споруд та багатофункціональних майданчиків на території України; проведення, у встановленому чинним законодавством України порядку для неприбуткових організацій, акцій направлених на благоустрій та озеленення міст, сіл і селищ на території України; підтримка проектів будівництва, реконструкцій та капітальних ремонтів об'єктів, які знаходяться

у комунальній власності; підтримка проектів направлених на поліпшення екологічної ситуації на території проведення, у встановленому чинним законодавством України порядку для неприбуткових організацій, грошових і речових лотерей під час спортивних та культурних заходів, пропагування мети Організації для реалізації мети діяльності Організації, спільна робота з цих питань на договірних умовах з вітчизняними та закордонними партнерами; сприяння організації та проведенню спортивних змагань, конкурсів, показових виступів, розважальних та культурних свят, а також інших заходів в організаціях і підприємствах, за місцем проживання і в місцях масового відпочинку населення, у тому числі дитячих будинках, домах-інтернатах, для вимушених переселенців та їх сімей; організація роботи клубів спортивної і культурно-розважальної направленості за місцем проживання сприяння здійсненню догляду за хворими, особами з інвалідністю, самотніми, людьми похилого віку та іншими особами, які через свої фізичні, матеріальні чи інші особливості потребують підтримки та допомоги; сприяння наданню волонтерської допомоги громадянам, які постраждали внаслідок надзвичайної ситуації техногенного чи природного характеру, дії особливого періоду, правових режимів надзвичайного чи воєнного стану, проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації у Донецькій та Луганській областях, здійснення заходів, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки України та/або іншої країни проти України, у результаті соціальних конфліктів, нещасних населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти випадків, а також жертвам кримінальних правопорушень, біженцям, внутрішньо переміщеним особам; сприяння наданню волонтерської допомоги особам, які через свої фізичні або інші вади обмежені в реалізації своїх прав і законних інтересів; проведення заходів, пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища, збереженням культурної спадщини, історико-культурного середовища, пам'яток історії та культури, місць

поховання; сприяння проведенню заходів національного та міжнародного значення, пов'язаних з організацією спортивних, культурних, молодіжних та видовищних громадських заходів; сприяння наданню волонтерської допомоги для ліквідації наслідків надзвичай ситуацій техногенного або природного характеру: сприяння наданню волонтерської допомоги Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, правоохоронним органам, органам державної влади під час дії антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і особливого періоду, дії правового режиму надзвичайного чи воєнного стану, проведення оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації у Донецькій та Луганській областях, здійснення заходів, необхідних для забезпечення оборони України [31,с.3].

Організація має право залучати волонтерів до своєї діяльності. У разі залучення волонтерів до своєї діяльності Організація, має право: провалити діяльність із укладенням договору про провадження волонтерської діяльності з волонтером або без такого договору у порядку, визначеному Законом України «Про волонтерську діяльність»; отримувати кошти та інше майно для здійснення волонтерської діяльності; самостійно визначати напрями здійснення волонтерської діяльності; видавати волонтерам посвідчення, що засвідчують їх особу та вид волонтерської діяльності в межах організації; відшкодовувати волонтерам витрати, пов'язані з наданням ними волонтерської допомоги, передбачені Законом України «Про волонтерську діяльність»; страхувати життя і здоров'я волонтерів на період провадження волонтерської діяльності відповідно до Закону України "Про страхування" запрошувати іноземців та осіб без громадянства для провадження волонтерської діяльності на території України, направляти громадян України за кордон для провадження волонтерської діяльності.

У разі залучення до своєї діяльності волонтерів, Організація бере на себе зобов'язання: забезпечувати волонтерам безпечні та належні для життя і здоров'я умови здійснення волонтерської діяльності; здійснювати підготовку волонтерів; надавати волонтерам достовірну, точну та повну інформацію щодо

змісту та особливостей провадження волонтерської діяльності; забезпечувати вільний доступ до інформації, що стосується здійснення волонтерської діяльності організаціями та установами, що залучають до своєї діяльності волонтерів [31,с.13].

З початку повномасштабного вторгнення в Україну 24-го лютого 2022 р. “Капеланський батальйон Маріуполь” виїхав з міста Маріуполь, до його оточення, також команда вивезла дитячий притулок “Пілігрим”. Ціла колона людей їхала з командою на Запорізьку область. Спочатку батальйон зупинився у селищі Розівка, але у ночі священнослужитель Мохненко Геннадій вирішив надати батальйону команду виїжджати далі. Це було дуже вдале рішення яке зберегло життя багатьох членів команди. Доїхавши до Запоріжжя команда вирішила залишитись та робити спроби евакуйовувати людей з Маріуполя та ближніх сіл. Три рази команда робила спроби повернутися в місто, але обстріли не дали зробити це.

Батальйон сконцентрувався на головному завданні: вивезти з бомбардувань як найбільше людей і врятувати життя. На окуповану територію відправляли водіїв, які шифрувалися, і під обстрілами збирали, вивозили людей, іноді це займало тижні, а бувало і на місяці застрявали автобуси без виїзду і зв'язку.

Завдяки небайдужим людям волонтерам вдалося вивезти понад 3000 людей тільки з самого Маріуполя. Як тільки на базу батальйону привозили людей, всі волонтери дружно починали годувати, збирати їм речі шукати потрібні ліки, іноді заспокоювати від паніки та стресу, а далі шукати де людина зможе далі перебувати.

Крім евакуації, батальйон тримав зв'язок із мирним населенням в окупації, яке з деяких причин не могло виїхати. Оскільки в окупації була проблема з ліками, ми збирали списки потреб людей і при можливості передавали їм все необхідне. Найчастіші потреби були: їжа, памперси, ліки, іноді гроші.

Коли, для евакуації та допомоги на окуповану територію, виїзди були закриті, команда батальйону допомагала переселенцям з Донецької та Запорізької областей, які залишились у Запоріжжі та прифронтових селах.

Досі команда капеланів та волонтерів, їздить у прифронтові села і міста, привозячи допомогу у вигляді: їжі, печей, води, речей, та всього необхідного що може якось полегшити життя під снарядами.

Працюючи з мирним населенням, яке живе під обстрілами на лінії фронту, капелани зіштовхуються зі специфічними проблемами. Одна з найважливіших проблем - це забезпечення безпеки мирних жителів під час небезпечних умов. Капелани повинні докладати всіх зусиль, щоб захищати та надавати допомогу тим, хто опинився під обстрілами.

Крім того, психологічний стан мирного населення, яке живе під постійною загрозою, може бути погіршеним. Капелани мають навчитися розпізнавати ознаки травми та стресу у людей і надавати відповідну підтримку. Вони допомагають людям займатися посттравматичним стресовим розладом, надають психологічну та духовну підтримку.

Доступ до медичних та гуманітарних ресурсів також може бути обмеженим у зоні бойових дій. Капелани працюють, щоб забезпечити мирному населенню основні потреби, такі як їжа, вода, медична допомога та проживання, залежно від обставин.

Незважаючи на ці виклики, капелани роблять все можливе, щоб допомогти мирному населенню, яке перебуває під обстрілами на лінії фронту, надаючи потрібну підтримку, надію та духовну сили.

Найскладнішим у роботі з мирним населенням є складність переконати переїхати у безпечніше місце. Щодня капелани намагаються підняти дух людей, котрі не знають у що вірити, й чи закінчиться ця війна?

Під обстрілами в підвалах вони моляться з людьми та сподіваюся, що завтра по приїзду вони все ще зустрінуться.

Зараз, батальйон розділений на кілька команд, які працюють по всій лінії фронту. Всього у батальні 5 команд: Перша команда працює на Запорізькому

напрямку, та є основною, друга команда працює на Донецьку область, третя - на Херсонську, четверта - Луганську, п'ята команда їздить по всім областям й допомагає в гарячих точках.

Після початку війни в 2022 році, капеланський батальйон Маріуполь продовжує свою діяльність, надаючи духовно-моральну підтримку воїнам та цивільним, які постраждали внаслідок конфлікту.

Капелани працюють в зоні бойових дій, проводять релігійні служби, слухають індивідуальні сповіді та консультують учасників конфлікту та їх родичів. Вони також забезпечують моральну підтримку, допомагають знаходити сенс і надають психологічну підтримку в складних ситуаціях. Роль капеланів важлива в такі часи, коли люди стикаються з болем, страхом і втратами, і вони допомагають знайти надію та внутрішню силу для подолання труднощів.

3.2. Практики, методи та форми гуманітарної допомоги цивільному населенню в прифронтових регіонах українського Приазов'я, активізовані підрозділами «Капеланського батальйону Маріуполь».

Гуманітарна допомога - цільова адресна безоплатна допомога в грошовій або натуральній формі, у вигляді безповоротної фінансової допомоги або добровільних пожертвувань, або допомога у вигляді виконання робіт, надання послуг, що надається іноземними та вітчизняними донорами із гуманних мотивів отримувачам гуманітарної допомоги в Україні або за кордоном, які потребують її у зв'язку з соціальною незахищеністю, матеріальною незабезпеченістю, важким фінансовим становищем, виникненням надзвичайного стану, зокрема внаслідок стихійного лиха, аварій, епідемій і епізоотій, екологічних, техногенних та інших катастроф, які створюють загрозу для життя і здоров'я населення, або тяжкою хворобою конкретних фізичних осіб, а також для підготовки до збройного захисту держави та її захисту у разі збройної агресії або збройного конфлікту.

Гуманітарна допомога є різновидом благодійництва і має спрямовуватися відповідно до обставин, об'єктивних потреб, згоди її отримувачів та за умови дотримання вимог статті 3 Закону України "Про благодійну діяльність та благодійні організації" [27].

«Церква добрих змін» — це класична пострадянська протестантська церква, яка виникла 29 років тому. Майже всі її парафіяни є християнами в першому поколінні. Церква виникла в дуже турбулентні часи, коли атеїстичні парадигми світосприйняття почали розпадатися, коли Біблія та християнські істини стали знову доступні людям. Багато хто відкрив для себе новий світ релігії та віри. Без перебільшення можна сказати, що тоді почалася хвиля християнського відродження. В цей час ми з друзями та однодумцями створили й нашу церкву [32].

Напрями діяльності

Це дуже багато різноманітних справ. Богослужіння, хрещення, вінчання, молитовні зібрання, вивчення християнської доктрини, недільні школи, проведення таборів для дітей, освітні курси: від уроків для неофітів до академічного курсу, який запустили при Острозькій академії. Також ми прагнемо активно протистояти поширенню наркоманії, наркобізнесу та наркоділкам. Із цим пов'язана акція «Обридло».

Благодійні проекти

Насамперед, це реабілітаційний дитячий центр «Республіка Пілігрим». Це наш наймасштабніший проєкт, він, наскільки я знаю, є найбільшим на пострадянському просторі. Про нього навіть зняли фільм, зокрема, американський режисер Теренс Малік. Стрічка має назву «Майже святий».

За весь час існування через центр пройшло більше чотирьох тисяч дітей. Усе починалося в 90-ті, коли ми почали працювати з безпритульними наркозалежними дітьми. Ми їх забирали з вулиць, підвалів, горищ, теплотрас. Надавали першу медичну допомогу, встановлювали особистість, з'ясовували, чому вони опинилися на вулиці та що можна зробити для них, допомагали

налагодити життя та залишити наркотики у минулому. Багато з цих дітей ми всиновили.

Наразі, крім того, що наша спільнота активно пропагує усиновлення дітей як суспільну практику та альтернативу інтернатам і дитячим будинкам, ми самі активно це практикуємо. У мене, наприклад, тридцять п'ять прийомних дітей, у мого друга, старшого капелана нашої церкви, — шістнадцять. Своїм прикладом ми прагнемо зруйнувати існуючі іноді пересуди щодо всиновлення так званих «важких» дітей. Важливим напрямом роботи залишається створення сімейних дитячих будинків. У нас є ціле село, де ми незабаром плануємо придбати та відремонтувати вже двадцятий будинок. Там живуть прийомні сім'ї та випускники дитячого центру «Республіка Пілігрим». Актуальною є також діяльність кризового центру «Маленька мама». Туди можуть звернутися по допомогу жінки та діти, які стали жертвами домашнього насильства.

Наразі «Церква добрих змін» має дуже багато напрямків благодійної діяльності. Є окремі служіння людям із вадами зору та слуху, маємо хоспіси для літніх людей, працюємо з дітьми з ментальною інвалідністю, провадимо тюремне та військове капеланство.

У 2014 році церква Добрих Змін розпочала капеланське служіння, в рамках якого чоловіки та хлопці спільно з солдатами виконували роботи, такі як риття окопів, та надавали підтримку воїнам на фронті. У прифронтових селах організовували різдвяні виїзди, проводили святкові програми та дарували подарунки не лише дітям, але й пожилим, на кого раніше ніхто не звертав уваги. Перед святами церква збирала кошти для закупівлі продуктів та подарунків, з метою створення святкового атмосферного заходу [33].

Мохненко Генадій, разом із своєю командою, мудро підготував підвал церкви до можливого наступу, враховуючи його передбачливі слова ще з 2014 року. У підвалі була забезпечена вода, спальники, бензин, генератори, теплі ковдри та достатньо їжі на місяць, що врятувало багато життів під час евакуації церкви та мирного населення. Після цього Церква Добрих Змін

розпочала активну діяльність по всій Україні, організувавши команди капеланів у Львові, Слав'янську, Тернополі та Харкові, Запоріжжі які надають допомогу як військовим, так і мирному населенню.

Існують різні методи та форми гуманітарної допомоги, які використовує Капеланський батальйон «Маріуполь» під час повномасштабної війни:

Це перш за все евакуація населення: організація безпечного вивезення цивільного населення з прифронтових та фронтових районів, адже одразу почали працювати над тим, щоб вивозити людей з Маріуполя..

Так, батальйон *«робив спроби повернутися назад 27-го лютого для безпечного вивезення цивільного населення, однак в цей день не змогли прорватися до Маріуполя, ...вже російська армія заблокувала траси, замінувала певні об'їзні шляхи. І з цього моменту ми почали своє служіння по фронту по цей бік» (...).*

Зв'язку з містом не було, чи він був дуже спонтанним. Але серед людей, що лишились в місті, були служителі нашої церкви, що збирали людей до укриттів. *«Артем Аліфіренко мотався під артилерійськими обстрілами, авіаційними бомбами – рятував людей, привозив до укриття, діставав їжу-воду. І таким чином, у підвалі церкви “Добрих змін” утворився центр біженців» ().*

На той момент, підвал церкви вцілів. Багато бомбосховищ було зруйновано авіаційними ударами. Загинув лише один чоловік: він вийшов на вулицю і його вбило уламком, його не змогли реанімувати.

«Потім коли люди в місті Маріуполь зрозуміли, що місто стирають з обличчя землі, Артем сформував першу колону для евакуації. Жінок, дітей погрузили в автобуси вивозили першу колону з заблокованого Маріуполя.

Він сів в перше авто і пішов попереду колони по замінованим полях. По мінному полю їхав першим, далі на дистанції за ним автобуси з жінками і дітьми, і близько 30 авто за ними прилаштувалося. І йому вдалося обхідними шляхами вивезти першу колону. Потім вирішив повернутися. Сім разів особисто вертався і вивозив величезну кількість людей.

Ми по цій бік їх зустрічали, забезпечували безперешкодний проїзд по наших блокпостах, забезпечували прийом людей голодних, брудних, заляканих, заплаканих, у психологічному шоці».

Люди з голоду розривали всі продукти, що могли знайти. Також ми їх розселяли, організовували колони і вивозили до Західної України, Європи. Евакуацію з міста продовжували робити до закриття проїзду від військових. Вже близько 8 тисяч людей моя команда вивезла з Маріуполя. Вивезли масу військових, солдат. Наші водії ризикували життям, вивозячи їх.

На даний момент під Маріуполем стояли величезні колони Червоного Хреста, які ледве не щоденно оголошували, що хочуть спробувати евакуювати людей, але їх не пускали. Але щоденно ми вивозили людей нашими авто, автобусами. І мотались туди і назад.

Водії батальйону іноді приїздили з синцями, з гіпсами, бо були різні ексцеси, постійне приниження, залякування. Але хлопці робили свій подвиг і роблять його, вивозячи людей з Маріуполя та інших окупованих територій».

Таким чином, зусилля батальйону були спрямовані на евакуацію, та підтримку громадян, які опинилися під впливом конфлікту в Донецькій та Запорізькій областях[10 – 15].

Слід зазначити, що значним внеском батальйону в гуманітарну підтримку цивільного населення є евакуація більше ніж 8000 осіб на самому початку війни. Це свідчить про важливість його ролі у забезпеченні безпеки та координації дій під час кризових ситуацій. Евакуація з Донецької та Запорізької областей стала життєвою допомогою для тих, хто опинився в епіцентрі військових дій.

На сучасному етапі батальйон продовжує свою місію, вивозячи людей з прифронтових і фронтових сіл та міст, які непрестанно зазнають обстрілів. Це вказує на те, що він адаптує свою діяльність до динаміки військових подій, надаючи невідкладну допомогу тим, хто знаходиться під загрозою.

Крім евакуації, капеланський батальйон активно забезпечує гуманітарну допомогу, включаючи ремонт пошкодженого житла, розподіл будівельних матеріалів.

Він допомагає відновленню пошкодженого житла в прифронтових селах та містах таких як: Оріхів, Преображенка, Мала Токмачка, Гуляйполе, Кам'янське, Веселянка, які перебувають під потужним ударом російських бомб, розгортається завдяки надзвичайній роботі команди «Маріупольського батальйону» ремонтників. Готові ризикувати життям для того, щоб привести до життя зруйновані домівки мирних жителів. Збираючи гроші та будівельні матеріали та мобілізуючи зусилля, вони не лише відновлюють стіни й дахи, але й відновлюють віру в майбутнє в серцях тих, хто пережив бомбардування. Команда “Капеланського батальйону” з 5 осіб протягом усього тижня ночувала в підвалі школи, тісно відчуючи на собі важкі умови прифронтового міста. Їхнє життя переплітається з життям місцевих мешканців, утворюючи невидимий, але міцний союз в умовах небезпеки. Відмовляючись від комфорту на користь спільності, вони не лише допомагають фізично, а й приносять тепло і віру в майбутнє у серця тих, кого вони обслуговують[42].

Взимку, коли холод став особливо відчутним, а мирне населення знаходилося без світла, газу та опалення, стала актуальною необхідність в забезпеченні тепла. Капеланський батальйон ефективно вирішив цю проблему шляхом збору коштів та пошуку благодійників, які готові були пожертвувати буржуйки для людей, що проживають на лінії фронту. *«Протягом першого місяця осені вдалося знайти та встановити 100 буржуйок. Щоб забезпечити комфорт та безпеку, багатьом людям встановлювали буржуйки прямо в їхніх квартирах, оскільки вони відчували страх, що в підвалі їх може засипати, а виходу на вулицю іншого немає. Ця ініціатива не лише продемонструвала практичний аспект гуманітарної допомоги, але й показала здатність команди батальйону надавати тепло та зручності в умовах надзвичайних обставин. Встановлення буржуйок стало важливим кроком для полегшення*

життя мирного населення, яке опинилося в ускладнених умовах війни. Буржуйки, дали людям не лише тепло, але і можливість приготування їжі. Вони стали невід'ємною частиною щоденного життя, надаючи не лише фізичний комфорт, але і важливий елемент відновлення нормальної рутини в умовах військових дій. Додатково, важливо відзначити, що батальйон виявив завод у місті Запоріжжі, де безкоштовно виробляли буржуйки в великих партіях. Цю благодійну акцію започаткував директор заводу, який мав зв'язок із Маріуполем. Його початок визначив важливий етап у забезпеченні населення теплом та можливістю готувати їжу в умовах важливої потреби. Згодом “Капеланський батальйон Маріуполь”, та спонсор Ханну Хаукка і його команда фінів, вже заздалегідь підготували величезну партію буржуйок (2000 шт), на осінній та зимовий сезони, для військових та цивільних на деокупованих, зруйнованих територіях.

Люди які залишилися без житла й проводили ночі в підвалах, об'єднуються в групи для взаємної підтримки. Капелани не лише доставляли, та встановлювали буржуйки, але також забезпечували дровами, надаючи тепло тим, хто переживає труднощі та холод[43]».

Гуманітарна допомога також, включала й включає в себе наразі, «...розподіл ліхтариків, свічок та батарейок для забезпечення освітлення в умовах відключення електроенергії та відсутності газу і тепла. Ця ініціатива спрямована на допомогу мирному населенню, яке опинилося в складних умовах, де базові комунікації та енергетичні ресурси обмежені. Роздача світлоджерел стає необхідним етапом для підтримки життєво важливих функцій та підвищення якості життя людей, що перебувають у вразливому становищі

Невід'ємною частиною допомоги стало надання води, їжі та ліків населенню, що переживає воєнні дії у прифронтовій території[42]». Забезпечення необхідними ресурсами, включаючи питну воду, продукти харчування та ліки, було спрямоване на здійснення базових потреб громадян в умовах кризи.

«Проблема з підривом Каховського водосховища створила кризову ситуацію з водопостачанням, як для питної, так і для технічної потреби, у багатьох селах та містах Приазов'я. Керівники підприємств, таких як "Моршинська" та "Миргородська", допомагають вирішити цю проблему, надаючи гуманітарну воду, яка виявилася надзвичайно важливою для вирішення потреб на прифронтових територіях. Ця проблема має важливий вплив на життя місцевого населення, оскільки вода є основним ресурсом для задоволення базових потреб. Воду кожен день привозять на прифронтові території»[42].

В період, коли було можливо доставляти ліки, їжу й предмети гігієни на окуповану територію, команда віддавала перевагу координуванню цього процесу через різні месенджери. Складали списки необхідних ресурсів, та готували на складі все для збору гуманітарної допомоги. Якщо чогось не вистачало, відкривали збір коштів, або шукали спонсорів для придбання відсутніх товарів та ліків. Особливою складністю було забезпечити гормональні ліки, й препарати для діабетиків. Щоб доставити гуманітарну допомогу, іноді нам доводилось витратити цілий тиждень, адже доступ до деяких районів був обмежений, або зовсім відсутній. Важким було отримання допомоги для тих, хто опинився в Донецькій області, через перешкоди та обмеження від ostrілів та бомбардувань. Багато людей померло, через відсутність можливості виходу на вулицю, або через блокади в Донецькій області. Нам доводилося шукати альтернативи, та надавати аналоги ліків, через їхню обмежену наявність у місцевих аптеках. Батальон писав запити до фондів, та різних організацій для надання ліків, зокрема таких партнерів, як "Лікарі без кордонів" та інші медичні організації, які відповідали на наші прохання. Коли стало неможливим передавати ліки, і проїзд було закрито, ми команда вирішила перевозити їх в прифронтові та окуповані території. Тут залишилося багато хворих людей, з проблемами тиску, цукрового діабету та хронічними захворюваннями. "Капеланський батальон Маріуполь" розносив всі необхідні ліки особисто, адаптуючися до індивідуальних потреб та

медичних станів кожної особи. Через стрес, та страхи багато людей потрапляють до лікарні.

Особливою увагою доводиться оточувати тих, хто ховає дітей. Ці люди часто хворіли на застуду, зверталися за ліками від кашлю, препаратами від головного болю, та каплями для носа. Батальйон готував набори першої допомоги в середині осені та розвозив їх в підвали, де була потреба. В ці набори входив парцетомол, ібупрофен, сироп для горла, перев'язка, антисептик, йод і перекис, жарознижувальні сиропи для дітей . Для людей похилого віку при проханні клали таблетки від підвищеного і зниженого тиску. Ці набори особливо допомагають після деокупації сіл та міст.

Отже, мета роботи полягає в тому, щоб забезпечити найнеобхідніше та підтримати тих, хто переживає труднощі в умовах війни і обмежень.

Зазначимо, що в структурі батальйону працюють дві кваліфіковані лікарки, Олена та Наталія, які надають консультації та лікувальні препарати для тих, хто виїхав з зони обстрілів. Якщо людина не змогла виїхати, або не може з якихось причин, за надання рецепта на ліки капелани привозять ліки. Це сприяє покращенню медичної ситуації.

«Мобільні кухня в транспорті із їжею виступають як важливий елемент допомоги мирному населенню. Використовуючи транспорт, що пристосований для розподілу їжі, команда батальйону досягає районів, що постраждали від воєнних подій. Ця мобільна, степова машина зовсім нова, спеціально обладнана для перевезення, й приготування їжі. Ємності з їжею підігріваються в машині, що дозволяє привозити в прифронтіві місця ще гарячу їжу. Цей проект дуже актуальний для літніх людей, багато хто з них, не мають газу і гарячої води щоб приготувати їжу, що у багато разів спрощує їхнє життя. Частину їжі вони кладуть у тарілки і несуть додому, щоб поїсти ввечері. Для одиноких залишених людей це велика допомога. Це забезпечує не лише фізичні, але й психологічні блага для громадян, які потребують підтримки та допомоги в умовах важкостей, створених воєнним конфліктом».

Окрім цього, українські прифронтові поселення отримали гуманітарну допомогу завдяки взаємодопомоги від фонду World Food Program (Всесвітня Програма Харчування) та організації Samaritan Pirs. Надіслані партнерами, голандцями 180 тонн посівного матеріалу стали не тільки джерелом їжі для мирних жителів, але й засобом для відновлення сільськогосподарського сектору в цих поселеннях.

Ця допомога виявилася особливо корисною для фермерів, які, завдяки посівному матеріалу, зможуть отримати врожай і поділитися частиною з мирним населенням, що перебуває у скрутному становищі. Таким чином, допомога не тільки забезпечує харчування, але й підтримує розвиток самодостатнього сільськогосподарського сектору, сприяючи сталому розвитку цих поселень.

Особлива подяка належить волонтерам, які добровільно розносять ці цінні ресурси в труднодоступні місця поблизу лінії фронту. Їхня робота свідчить про надзвичайну солідарність та підтримку, які люди можуть надавати одне одному в умовах важких обставин. Надання гуманітарної допомоги та взаємодопомога є надзвичайно важливими елементами в роботі організацій та фондів, зокрема World Food Program та Samaritan Pirs. Вони допомагають забезпечити основні потреби населення, а також сприяють його відновленню та розвитку у важких ситуаціях. Такі ініціативи показують, що допомога не має кордонів і може надаватися у будь-якому місці світу, де вона дійсно потрібна [42].

Крім гуманітарної й медичної допомоги, «Капеланський батальйон Маріуполь» вивозить та активно допомагає знайти господарів, для багатьох домашніх тварин. З цією метою команда не лише врятувала безпритульних, та поранених тварин, але і стала їхнім турботливим посередником у пошуку нового дому.

«Капелани взяли на себе зобов'язання турбуватися про харчування і забезпечення якісним кормом тварин, а також різноманітними смаколикami для собак, кішок та інших тварин. Це не лише демонструє їхню турботу про

благополуччя мешканців прифронтових територій, але і стає частиною розширеної місії з відновлення та забезпечення повноцінного життя для всіх життєвих форм на цих теренах. Ці заходи спрямовані на полегшення гуманітарної ситуації та підтримку населення та тварин в умовах війни та кризи» [43].

Особлива увага приділяється гігієнічним засобам та речам у різний сезон. Гігієнічні набори формуються або складаються згідно зі списками, щоб надати ефективну підтримку населенню в умовах кризи.

В гігієнічному наборі є: зубна щітка, паста, мило, шампунь, гель для душу, туалетний папір, жіночі прокладки, сухі серветки, порошок і іноді миючий засіб для посуду. Часто люди звертаються за допомогою із запитами на памперси, вологі серветки та сезонні речі, оскільки вони не мають можливості купити їх та часто не мають необхідних засобів. В умовах обмеженого доступу до води населення часто проходить брак гігієнічних засобів, і тому запитує туалетний папір та інші засоби для особистої гігієни. Батальйон вирішує цю проблему, забезпечуючи необхідні засоби, які можуть бути використані в умовах обмеженого доступу до води. Окремий аспект допомоги полягає у наданні допомоги для літніх людей, включаючи пеленки та дорослі памперси. Багато людей, які є інвалідами та не можуть встати з ліжка, потребують особливого догляду, і батальйон забезпечує їм необхідну допомогу.

Влітку спонсори з Америки допомогли розширити вплив та можливості команди батальйону, придбавши базу для відпочинку в Карпатах. В селищі Микуличин біля Яремче. Завдяки здоровому клімату діти з Маріуполя мали можливість відпочити та пройти реабілітацію в тижневому таборі, що стало важливою ініціативою для дітей, які пережили численні психологічні травми внаслідок військових подій. Далі, було проведено ще дві літніх сесії для переселенців та дітей, які пережили насильство через війну. Ці діти жили в таборі протягом двох тижнів. Психологи були запрошені для того, щоб надати підтримку цим дітям. Вони проводили різноманітні ігри, організовували

походи та допомагали створити дружню атмосферу, роблячи період перебування в таборі цікавим та пізнавальним. Реабілітація дітей, які пережили війну, є важливою частиною їхнього відновлення та психосоціального супроводу. Таборіві сесії, організовані командою батальйону, виявилися високоефективним інструментом у цьому процесі.

Важливим видом робіт є психологічна підтримка цивільного населення. Наявність психологів у таборі дозволила дітям відкривати свої почуття та емоції, сприяючи процесу емоційного відновлення. Спілкування зі спеціалістами, ігри та групові заняття допомагали дітям виробляти стратегії подолання стресу та тривоги. Створення позитивного оточення: Табір створював навколишнє середовище, де діти могли відпочивати, грати та взаємодіяти. Проведення різноманітних розважальних та виховних заходів дозволяло дітям відволікатися від тяжкостей війни та будувати нові, позитивні досвіди. Фізична та творча активність: Спортивні ігри, мистецькі заняття та інші творчі активності сприяли фізичному та творчому розвитку дітей. Це також впливало на підвищення самооцінки та збільшення впевненості.

Ще один вид робіт, це сприяння соціальній інтеграції як прийняття індивіда іншими членами групи включає заняття в групах та колективні заходи, які сприяють формуванню нових форм дружби та соціальних зв'язків. Психологи сприяли розвитку комунікативних навичок та вирішенню конфліктів.

Результатом цих заходів було полегшення психологічного стану дітей, покращення їхнього самопочуття та формування позитивних стратегій подолання труднощів. Реабілітація через такі літні табори стала необхідним елементом допомоги тим, хто пережив важкі періоди через воєнні події.

Таким чином Капеланський батальйон «Маріуполь» надає багатовекторну комплексну безвідплатну допомогу цивільному населенню засобами для життя, що безкоштовно поширюються серед населення районів, охоплених гуманітарною катастрофою або тих, що перебувають на її межі, спричинених повномасштабною війною.

ВИСНОВКИ

У кожную історичну епоху, певний час для свого покоління, у кожній культурі війна має свій політичний та гуманітарний зміст, особливі характеристики, але завжди несе у собі екзистенційну загрозу й так «крихкому бутті» людини. Хоча проблемі війни присвячено тисячі досліджень впродовж тисяч років наша завдання – за маскою «спецоперації» РФ проти України розгледіти її варварську, антилюдяну сутність справжньої не прихованої агресії, поясненою тільки рашистськими настановами знищення українства.

В результаті історико-філософського екскурсу дослідження феномену війни було встановлено: попередні війни мали пояснений цілеспрямований характер, а саме нищення військової потуги держави, розгром армії, примус до капітуляції уряду, то відтепер безцільне руйнування культурних об'єктів, медичних закладів, пологових будинків та дитячих садів показує «нове варварство» російських загарбників, для яких ЗЛО стало «банальною справою».

Виявлено, що російська імперська ідеологія формувалася протягом століть і має своїм підґрунтям такі риси ментальності, як: зверхність, домінування, психологічний нахил до вседозволеності й грабіжництва, раболіпне підкорення перед владою у різноманітних формах, аномальна терплячість, релігійний фанатизм тощо. Встановлено, що небезпека російсько-української війни полягає у тому, що вона несе екзистенційну загрозу українству, ставить під сумнів демократичний шлях нашої країни до європейської спільноти, руйнуючи «крихкість буття» кожній людині, хоча воно й так піддається природним та техногенним загрозам, епідеміям та катастрофічним змінами клімату.

З'ясовано, що війну, яку розгорнула наразі Росія на території України, можна визначити як гібридну, яка знищує на території суверенної держави Україна цінності людяності, поваги до життя, справедливості, демократії, верховенства права та прав людини, які є основою існування цивілізованого

світу у XXI столітті. Визначено суть, предметну сферу, концептуальні моменти розуміння понять «рашизм» та «руський мир», його змістовні наповнення. Від геополітичних устремлінь на об'єднання «руських земель» у «руський мир» ненаукових міфологічних побудов А. Дугіна, В. Межуєва, О. Неклеса до небаченої за 80 років у Європі жорстокості.

Припущено, що наразі вітчизняні науковці від емоційного сприйняття поняття рашизм політиками, громадськими діячами, журналістами, блогерами тощо, намагаються долучитися до процесу дослідження цього феномену на науковому рівні. Розкрито суть рашизму як різновиду політичного режиму, а також радикально авторитарної антилюдяної ідеології, характерними ознаками якої є сильний культ особи, мілітаризм, тоталітаризм призначений для об'єднання земель через проведення гібридних війн або повної руйнації. Серцевиною ідеології рашизму є концепція «руського міра», що полягає у знищенні інших цивілізацій з високо розвинутою культурою, яка ґрунтується на тваринності стосовно інших. На прикладі тимчасово окупованого міста Мелітополь показано роль громадського спротиву та згуртованості в протидії ідеології русского міра та приближенні переможного миру. Зроблено акцент на тому, що українці винайшли прекрасне гасло: переможемо скоро, відбудуємо – потім, ніколи не забудемо звірств рашистів та доблесних захисників українства.

Забезпечення житлом та інфраструктурою сприяє покращенню умов проживання, що може вплинути на психологічний стан та мораль військових і цивільного населення.

Відновлення соціально-економічних функцій: Гуманітарна допомога допомагає відновлювати економіку, освіту та інші соціальні сфери, забезпечуючи стабільність у постраждалих районах.

Зміцнення підтримки населення: Гуманітарна допомога забезпечує взаємодію з місцевим населенням, зміцнює підтримку та покликання до співпраці.

Міжнародна солідарність: Залучення міжнародних організацій та країн до надання гуманітарної допомоги підкреслює міжнародну солідарність і може сприяти дипломатичним ізоляціям агресора. Такий підхід допомагає створювати позитивний імідж та оточення співчуття, що може вплинути на розвиток ситуації в перевагу миру та стабільності.

Мобілізація в Команді: Випадок взяття військовозобов'язаного на фронт, намір взяти участь у бойових діях, а не в ролі капелана, може: Викликати Конфлікт Інтересів: Це може створити конфлікт інтересів, оскільки військова діяльність та капеланська служба вимагають різних обов'язків та зобов'язань. Блокування Допомоги: Участь у бойових діях може блокувати можливість капелану надавати необхідну духовну та моральну підтримку безпосередньо в зоні конфлікту. Негативний Вплив на Імідж: Втрата статусу капелана та перетворення на військовослужбовця може вплинути на імідж та довіру до організації, а також знизити підтримку від міжнародних співтовариств. Потенційна Небезпека для Капелана: Взяття на війну може підвищити рівень небезпеки для особистої безпеки, оскільки військові мають високий ризик участі в бойових діях. Рішення взяти участь в бойових діях потребує уважного врахування всіх можливих наслідків та врахування етичних та правових аспектів.

Для визначення подальшої роботи «Капеланського батальйону Маріуполь», ми використали метод SWOT-аналізу – як метод стратегічного планування, що дозволяє визначити сильні і слабкі сторони організації, розрахувати ризики і майбутнє процвітання за рахунок всебічного підходу.

SWOT/TOWS-аналіз виявляє взаємозв'язки сформульованих факторів через матрицю SWOT/TOWS та дозволяє визначити, як саме виявлені комбінації факторів впливають на вибір діяльності тієї чи іншої організації, які «точки зростання» формують ті чи інші «кластери» комбінацій факторів SWOT, які конкурентні переваги роботи та зовнішні виклики мають стратегічне значення. Саме ці взаємозв'язки дозволяють сформулювати 4 стратегії розвитку (стратегія успіху, стратегію конкуренції, стратегію

збереження і стратегію оборони) які є основою для стратегічного вибору – формулювання стратегічних та операційних цілей функціонування й розвитку громадської організації «Капеланський батальйон «Маріуполь» на довгострокову перспективу (Додаток 1).

Для визначення подальшої роботи «Капеланського батальйону Маріуполь» ми обрали як базову Стратегію конкретності, яка передбачає формування конкурентних переваг ГО шляхом мінімізації впливу на розвиток слабких сторін за допомогою можливостей, які зараз виникають в нашій країні та у світі. При цьому «Капеланському батальйону Маріуполь» слід максимально використати свої сильні сторони.

Стратегія конкуренції визначена в результаті аналізу слабких сторін і можливостей: зменшують можливості зменшують слабкі сторони, а саме

СЛАБКІ СТОРОНИ

- 1. Недосконалість та незрозумілість форм звітності.**
- 2. Недостатній рівень психологічної компетентності та медичної допомоги капеланів для надання якісних послуг військовим у зоні ведення бойових дій.**
- 3. Низька ефективність в роботі за відсутності (відрядження) Голови фонду.**
- 4. Неналежний рівень співпраці з прифронтовими військовими адміністраціями.**
- 5. Нерівномірність логістичного забезпечення представниками капеланського батальйону в різних регіонах (Запорізька, Донецька, Херсонська області)**
- 6. Недостатня кількість капеланів.**
- 7 Відсутність подвійної (богословської та психологічної) освіти у капеланів.**
- 8. Обмежений термін відпустки для капеланів, відсутність їх ротації , що призводить до зменшення ефективності в роботі.**
- 9. Незадовільний стан складського приміщення (потребує ремонту).**
- 10. Недостане забезпечення Капеланського батальйону «Маріуполь» міжнародною допомогою для потреб військових**

МОЖЛИВОСТІ

- 1. Залучення нових членів до Капеланського батальйону «Маріуполь» та створення єдиної згуртованої команди**
- 2. Розширення співпраці з міжнародними організаціями та фондами.**

3. Розширення зон допомоги на фронті: збільшення кількості областей, призначених для допомоги на фронті.

4. Проведення навчань з реабілітації та медичної підготовки для підвищення рівня ефективної допомоги.

5. Введення капеланів у повноцінне життя 24/7 військових батальйонів для постійної моральної та духовної підтримки на фронті.

6. Ремонт бази на заході України для відпочинку сімей військових

7. Надання можливості безкоштовного богословського навчання в християнській академії.

8. Створення всеукраїнської структури капеланів.

9. Надання можливості матеріальної та моральної підтримки сім'ям військових.

10. Створення церков та об'єднань для мирного населення на прифронтній території.

11. Забезпечення тимчасовим житлом цивільних, переміщених з зони бойових дій

Тому, вважаємо, що пріоритетними напрямками, наразі є:

1. Залучення нових членів до Капеланського батальйону «Маріуполь» та створення єдиної згуртованої команди надає можливість збільшити кількість капеланів (6) термін їхньої відпустки, що призведе до підвищення рівня ефективної роботи(8) і сприятиме рівномірному логістичному забезпеченню представників капеланського батальйону в різних регіонах (Запорізька, Донецька, Херсонська області)

2. Розширення співпраці з міжнародними організаціями та фондами надасть можливість збільшити забезпечення Капеланського батальйону «Маріуполь» міжнародною допомогою для потреб військових.

3. Розширення зон допомоги на фронті збільшить кількість капеланів, сприятиме налагодженню співпраці з прифронтними військовими адміністраціями та громадою, наданню можливості матеріальної та моральної підтримки сім'ям військових.

4. Проведення навчань з реабілітації та медичної підготовки підвищить рівень психологічної компетентності капеланів для надання якісних послуг військовим у зоні ведення бойових дій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аксенова Ю., Вербицкий А., Гамольский П. Фандрайзинг для развития. Москва : ИНФРА-М, 2001. 234 с.
2. Беспалько О. В. Організація соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю у територіальній громаді: теоретико-методологічні основи: монографія. Київ: Наук. світ, 2006. 363 с.
3. Библия: книги Священного писания Ветхого и Нового завета: Синодальный перевод Библии. 4-е изд. Брюссель : Жизнь с Богом, 1989. 2535 с.
4. Бондаренко З. П. Організація волонтерської роботи майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05. Київ, 2008. 247 с.
5. Виписка з Єдиного державного реєстру юридичних осіб фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. Громадська організація "Капеланський батальон "Маріуполь".
6. Возьмемся за руки, друзья : опыт работы волонтерских групп в Беларуси / сост. : И. В. Миронова. Минск : CCF-Belarus, 2000. 20 с.
7. Волонтерство разом з УМ Категоризація волонтерів. Міжнародна спілка християнської молоді (УМ). URL: http://www.ymca.net/get_involved/get_involved_as_a_ymca_volunteer
8. Волонтерський рух в Україні: тенденції розвитку / Р. Х. Вайнола, А. Й. Капська, Н. М. Комарова та ін. Київ : Академпрес, 1999. 112 с.
9. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
10. Громадська Організація "Українське Капеланство". Електронний ресурс. Режим доступу: <https://r.sk.ua/organizations/38524198>
11. ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ. Звіт за результатами дослідження. Київ, грудень 2022 - січень 2023.
12. Гуманітарна відповідь на виклики війни та спроможність громадянського суспільства. Електронний ресурс. Режим доступу:

- <https://rubryka.com/blog/humanitarian-response-to-challenges-war-and-capacity-civil-society/>
13. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка : в 4 т. Москва : Русский язык, 1981. Т. 2. 780 с.
 14. Заверико Н. В. Організація роботи служби волонтерів : метод. реком. Запоріжжя : ЗДУ, 2005. 28 с.
 15. Загарбники забороняють українцям виїжджати з тимчасово окупованих територій. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3636637-zagarbniki-zaboronaut-ukraincam-viizdzati-z-timcasovo-okupova>
 16. Звернення Президента України до учасників форму «Закон і війна» (Париж, вересень 2022). Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/news/sho-rezultativnishe-obyednayemo-mic-ukrayini-ta-franciyi-bil-79829>
 17. Каутский К. Происхождение христианства. Москва : Радуга, 1990. 389 с.
а. Київ: 2013.
 18. Ключевський В. Добрыє люди Древней Руси. Москва, [б. и.], 1896. 152 с.
 19. Кононова Т. Б. Очерки истории благотворительности : учеб. пособ. Москва : Изд-ско-торговая корпорация «Дашков и Ко», 2005. 340 с.
 20. Кропоткин П. А. Этика : учеб. пособ. Москва : Академия, 1991. 188 с.
 21. Куранов. С.О. Статут громадської організації “Українське капеланство”
 22. Лао Дзи цитати про війну. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://dovidka.biz.ua/lao-tsz-tsitati-ukrayinskoyu/#:~:text=%D0%9B%D0%B0%D0%BE%20%D0%94%D0%B7%D0%B8%20%D1%86%D0%B8%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B8%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%20%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D1%83>

- 23.Маккарлі С., Лінч Р. Управління діяльністю волонтерів. Як залучити громадськість до вирішення проблем суспільства. Київ : Ресурсний центр розвитку громадських організацій «Гурт», 1998. 160 с.
- 24.Модели организаций Milieukontakt Oost-Europa, Запад-Восток. Проект «Организация и управление». URL: <http://www.wildfield.ru/club/c04b101.htm>
 - а. Олександрія : 2016.
- 25.Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія : посіб. Київ : Академвидав, 2003. 448 с.
- 26.Педагогические технологии : учеб. пособ. / М. В. Буланова-Топоркова, А. В. Духавнева, В. С. Кукушин, Г. В. Сучков ; под ред. В. С. Кукушина. Ростов-на-Дону : Март, 2002. 320 с.
- 27.Про волонтерську діяльність. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text>
- 28.Радхакришнан С. Индийская философия : в 3 т. Москва : Знание, 1986. Т. 1. 389 с.
- 29.Роуз Ф. Аборигены Австралии. Традиционное общество. Москва : ПЕДАГОГИКА, 1989. 267 с.
- 30.Соціальна робота в територіальній громаді м. Києва: досвід 2004 року. Нариси практиків / за ред.: К. С. Шендеровського, І. Я. Ткач, К. В. Савченко. Київ : КМЦССМ, 2004. 204 с.
- 31.Статут громадської організації “Капеланській батальон”Маріуполь”.
- 32.Церква Добрих Змін (@churchofgc) • Фото і відео у Facebook. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.facebook.com/churchofgc/>
- 33.Церква добрих змін. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://spilno.dess.gov.ua/tserkva-dobrykh-zmin/>
- 34.Циткилов П. Я. История социальной работы: учеб. пособ. Ростов-на-Дону: Феникс, 2006. 448 с.

- 35.Цюрупа М.В., Ясинська В.С. Основи загальної та воєнної політології. Київ: Кондор, 2013. 438-439 с.
- 36.Шибутани Т. Социальная психология: учеб. пособ.; пер. с англ. В. Б. Ольшанского. Ростов-на-Дону: Феникс, 2002. 544 с.
- 37.Шифер О. Капелан Маріуполя розповів, як евакуювався під обстрілами та як намагався врятувати родину з-під завалів. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/amp/kapelan-mariupol-evakuacia/32150073.html>
- 38.Шульга М. А. Російський дискурс геополітики. Київ: Видавництво ПАРАПАН, 2006.
- 39.Canadian Social Work. 1999. Volume 1, (1) Fall. 120 p.
- 40.Navaratnam K. K. Extension of volunteers. Blacbirg : Viewpoint, 1986. 19 p.
- 41.Nylund M. Varieties of Mutual Support and Voluntary Action: a Study of Finnish Self-Help Groups and Volunteers. Helsinki : Накарaino Oy, 2000. 166 p.
- 42.Ukrainian Chaplaincy (@ukr_chaplaincy) • Instagram photos and videos. Електронний ресурс. Режим доступу: https://www.instagram.com/ukr_chaplaincy
- 43.Ukrainian Chaplaincy (@ukr_chaplaincy). Відео в Instagram. URL: <https://www.instagram.com/reel/CqN5UAxqLrN/>

ДОДАТКИ

ВНУТРІШНІ ЧИННИКИ**СИЛЬНІ СТОРОНИ**

1. Велика та сформована команда Капеланського батальйону «Маріуполь» з досвідом роботи у різних сферах діяльності.
2. Надання дієвої допомоги ВПО, мешканцям прифронтових територій та військовим.
3. Співробітництво з міжнародними фондами, та компаніями.
4. Донесення правдивого медійного контенту на міжнародному рівні.
5. Використання телепрограм та інтерв'ю з іноземними журналістами для впливу на геополітику, формування правдивого образу Росії як терористичної країни.
6. Громадське служіння.
7. Сильний лідер
8. Ефективна командна робота
9. Мережа допомоги усім військовим підрозділам ЗСУ на лінії зіткнення.
10. Ефективна взаємодія з військовим радником (офіцером) Армії НАТО, щодо надання військової допомоги та гуманітарного забезпечення ЗСУ.
11. Забезпечення ефективної моральної та духовної підтримки військовослужбовців та їх сімей.
12. Надання психологічної допомоги військовослужбовцям.
13. Надання гуманітарної допомоги (медикаменти, засоби гігієни, харчування, одяг тощо) військовим та мирному та цивільним в прифронтовій зоні.
14. Ефективна співпраця з органами місцевого самоврядування задля забезпечення необхідної підтримки мешканців громад.
15. Взаємодія з міжнародними фондами та організаціями, що до надання гуманітарної та фінансової допомоги.
16. Стратегічне партнерство та взаємодії з офісом президента України для координації дій та реалізації спільних ініціатив.
17. Співпраця з дипломатичним корпусом, Папою Римським, релігійними громадами з метою як найшвидшого визволення українських військовополонених.
18. Прозорість та об'єктивність ведення інформаційних кампаній.

СЛАБКІ СТОРОНИ

1. Недосконалість та незрозумілість форм звітності.
2. Недостатній рівень психологічної компетентності капеланів для надання якісних послуг військовим у зоні ведення бойових дій.
3. Низька ефективність в роботі за відсутності (відрядження) Голови фонду.
4. Неналежний рівень співпраці з прифронтовими військовими адміністраціями.
5. Нерівномірність логістичного забезпечення представниками капеланського батальйону в різних регіонах (Запорізька, Донецька, Херсонська області)
6. Недостатня кількість капеланів.
7. Відсутність подвійної (богословської та психологічної) освіти у капеланів.
8. Обмежений термін відпустки для капеланів, відсутність їх ротації , що призводить до зменшення ефективності в роботі.
9. Незадовільний стан складського приміщення (потребує ремонту).

ЗОВНІШНІ ЧИННИКИ**МОЖЛИВОСТІ**

1. Залучення нових членів до Капеланського батальйону «Маріуполь» та створення єдиної згуртованої команди
2. Розширення співпраці з міжнародними організаціями та фондами.
3. Розширення зон допомоги на фронті: збільшення кількості областей, призначених для допомоги на фронті.
4. Проведення навчань з реабілітації та медичної підготовки для підвищення рівня ефективної допомоги.
5. Введення капеланів у повноцінне життя 24/7 військових батальйонів для постійної моральної та духовної підтримки на фронті.
6. Ремонт бази на заході України для відпочинку сімей військових
7. Надання можливості безкоштовного богословського навчання в християнській академії.
8. Створення всеукраїнської структури капеланів.
9. Надання можливості матеріальної та моральної підтримки сім'ям військових.
10. Створення церков та об'єднань для мирного населення на прифронтовій території.
11. Забезпечення тимчасовим житлом цивільних, переміщених з зони бойових дій

ЗАГРОЗИ/РИЗИКИ

1. Небезпечне розташування бази на прифронтовій території, підвищує вразливість організації до можливих воєнних подій.
2. Завершення Роботи міжнародних Організацій та Фондів
3. Відсутність спільної співпраці з місцевою владою
4. Недосконалість контролю за доставкою та розподіленням допомоги
5. Відсутність фінансової стабільності в забезпеченні членів організації (волонтерів), може призвести до залежності від спонсорів та невизначеності фінансування.
6. Погіршення морального стану команди внаслідок стресових ситуацій.
7. Мобілізація волонтерів та капеланів «Маріуполя» у лави ЗСУ
8. Блокування допомоги міжнародних фондів.
9. Поширення неправдивої інформації про діяльність Капеланського батальйону «Маріуполь».
9. Професійне вигорання капеланів й волонтерів в наслідок психологічних стресів, отриманих травм тощо.
10. Важкі побутові умови проживання для капеланів на передовій.
11. Ризик конфліктів або непорозумінь між капеланами різних віросповідань в середині структури Капеланських батальйонів.
12. Непорозуміння через міжнаціональні та культурні розбіжності між капеланами та військовослужбовцями.
14. Обмеженість ресурсів, що впливають на здатність капеланів забезпечувати необхідну підтримку.

	15. Потенційна Втрата Нейтралітету капеланів у військовому середовищі через їхню близькість до військових операцій.
--	--